

Projekt sestavení vhodného mixu ekonomických nástrojů environmentální politiky vybraných obcí České republiky

Bc. Pavlína Mikulicová

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta managementu a ekonomiky

Ústav financí a účetnictví

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavína Mikulicová**
Osobní číslo: **M11400**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Finance**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Projekt sestavení vhodného mixu ekonomických nástrojů environmentální politiky vybraných obcí České republiky**

Zásady pro vypracování:

Úvod

I. Teoretická část

- Na základě rozboru literárních pramenů vymezte základní pojmy týkající se environmentální politiky České republiky a jejích ekonomických nástrojů.
- Popište dopady environmentální politiky na úroveň obcí.

II. Praktická část

- Proveďte analýzu ekonomických nástrojů environmentální politiky využitelných na úrovni obcí České republiky.
- Srovnajte ekonomické nástroje environmentální politiky na úrovni vybraných obcí s cílem zhodnotit jejich přínos k udržitelnému rozvoji obcí.
- Na základě provedených analýz zpracujte projekt návrhu mixu ekonomických nástrojů environmentální politiky vybraných obcí podporující jejich udržitelný rozvoj.

Závěr

Rozsah diplomové práce: **cca 70 stran**
Rozsah příloh:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MEZŘICKÝ, Václav. Environmentální politika a udržitelný rozvoj. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 208 s. ISBN 80-7376-003-8.
OBRŠÁLOVÁ, Ilona a Emil RUDOLF. Environmentální politika: nástroje environmentální politiky. 2. doplněné vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2000, 99 s. ISBN 80-7194-289-8.
PROVAZNÍKOVÁ, Romana. Financování měst, obcí a regionů – teorie a praxe. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2009, 304 s. ISBN 978-80-247-2789-9.
SVÁTKOVÁ, Slavomíra. Spotřební a ekologické daně v České republice. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 300 s. ISBN 978-80-7357-443-7.
TOŠOVSKÁ, Eva et al. Makroekonomické souvislosti ochrany životního prostředí. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 210 s. ISBN 978-80-7400-308-0.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Eliška Pastuszková, Ph.D.**
Ústav financí a účetnictví
Datum zadání diplomové práce: **22. února 2013**
Termín odevzdání diplomové práce: **2. května 2013**

Ve Zlíně dne 22. února 2013

prof. Dr. Ing. Drahomíra Pavelková
děkanka

prof. Dr. Ing. Drahomíra Pavelková
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že:

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹;
- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému,
- na mou bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²;
- podle § 60³ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

¹ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

- (1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.
- (2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.
- (3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

² zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

- (3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

³ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

- (1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

- podle § 60⁴ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že:

- jsem bakalářskou/diplomovou práci zpracoval/a samostatně a použité informační zdroje jsem citoval/a;
- odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně

2.5.2013

Mikulášková

⁴ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

- (2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.
- (3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tématem diplomové práce je problematika ekonomických nástrojů environmentální politiky a jejich souvislost s hospodařením obcí České republiky (ČR). Cílem práce je na základě analýzy ekonomických nástrojů environmentální politiky určit, které nástroje mohou obce v prostředí ČR využívat, a sestavit pak vhodný mix těchto nástrojů u dvou vybraných obcí ČR.

V teoretické části jsou na základě rozboru literárních pramenů vymezeny základní pojmy týkající se environmentální politiky ČR a jejích ekonomických nástrojů, následně jsou zmíněny dopady environmentální politiky na úroveň obcí.

Praktická část je věnována analýze ekonomických nástrojů environmentální politiky s cílem zhodnocení jejich využitelnosti na úrovni obcí ČR. Dalším bodem je srovnání ekonomických nástrojů environmentální politiky na úrovni vybraných obcí, přičemž je zohledněn i jejich přínos k udržitelnému rozvoji. Na základě provedených analýz je pak zpracován návrh mixu ekonomických nástrojů environmentální politiky vybraných obcí podporující jejich udržitelný rozvoj.

Klíčová slova: environmentální politika, ekonomické nástroje, obec, rozpočet, udržitelný rozvoj

ABSTRACT

The theme of this thesis is the issue of economic instruments of environmental policy and its impact on the financial management of municipalities in the Czech Republic. The aim is to analyze available economic instruments of environmental policy, determine which are usable at the municipal level and compile a suitable mix of these instruments for selected municipalities in the Czech Republic. The theoretical part is an analysis of the literature that addresses this topic. The practical part is focused on the analysis of economic instruments of environmental policy at the municipal level including its impact on the sustainable development and afterwards the comparison of environmental policy of the selected municipalities. The compilation of a suitable mix of economic instruments of environmental policy for selected municipalities is based on the previous analysis.

Keywords: environmental policy, economic instruments, municipality, budget, sustainable development

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí této diplomové práce paní Ing. Elišce Pastuszkové, Ph. D. za odborné rady, užitečné připomínky a vstřícný přístup.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 VZTAH EKONOMIE A ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	13
1.1 PROBLÉMY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ A JEJICH PŘÍČINY	14
1.2 EKONOMICKÉ SOUVISLOSTI OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ - EKONOMICKÝ RŮST A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ	16
1.3 KONCEPT UDRŽITELNÉHO ROZVOJE	18
2 NÁSTROJE NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ A JEJICH DOPADY	20
2.1 ADMINISTRATIVNÍ NÁSTROJE.....	20
2.2 EKONOMICKÉ NÁSTROJE.....	21
2.3 DOBROVOLNÉ NÁSTROJE	22
2.4 INFORMAČNÍ NÁSTROJE	23
2.5 ORGANIZAČNÍ A INSTITUCIONÁLNÍ NÁSTROJE.....	23
2.6 DOPADY ENVIRONMENTÁLNÍCH POLITIK NA EKONOMIKU	24
3 EKONOMICKÉ NÁSTROJE ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY VYUŽITELNÉ NA ÚROVNI OBCÍ	26
3.1 OBEC JAKO ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVNÝ CELEK	26
3.2 ZAČLENĚNÍ EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY DO ROZPOČTŮ OBCÍ.....	28
3.2.1 Rozpočet obce	28
3.3 DOPADY ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY NA ÚROVEŇ OBCÍ	32
3.4 VZTAH OBCÍ A UDRŽITELNÉHO ROZVOJE.....	33
3.4.1 Indikátory udržitelného rozvoje	34
3.4.2 Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky a jeho vliv na obce	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
4 ANALÝZA EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY VYUŽITELNÝCH NA ÚROVNI OBCÍ ČESKÉ REPUBLIKY	39
4.1 DANĚ.....	39
4.1.1 Ekologické daně	40
4.1.2 Další daně související s environmentální politikou	41
4.2 POPLATKY	43
4.2.1 Znečišťování vod.....	43
4.2.2 Nakládání s odpady	45
4.2.3 Znečišťování ovzduší	46

4.2.4	Další poplatky a odvody.....	48
4.3	DOTAČNÍ PROGRAMY V ENVIRONMENTÁLNÍ POLITICE	50
4.3.1	NATURA 2000	51
4.3.2	Operační program Životní prostředí.....	52
4.3.3	Program rozvoje venkova.....	52
4.3.4	Operační program rybníkářství.....	53
4.3.5	Program LIFE+.....	53
4.3.6	Program péče o krajinu	54
4.3.7	Program revitalizace říčních systémů.....	54
4.3.8	Program péče o urbanizované prostředí	55
4.3.9	Další dotační programy	55
4.4	TYPY EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY A JEJICH VLIV NA PROSAZOVÁNÍ ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY OBCÍ – SHRNUÍ.....	57
5	ANALÝZA EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY VYBRANÝCH OBCÍ ČESKÉ REPUBLIKY.....	60
5.1	ANALÝZA EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY OBCE LANŽHOT.....	60
5.2	ANALÝZA EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY OBCE HODONÍN.....	64
6	SROVNÁNÍ PŘÍSTUPU VYBRANÝCH OBCÍ K ENVIRONMENTÁLNÍ POLITICE	69
6.1	PŘÍSTUP OBCE LANŽHOT K DOSAHOVÁNÍ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE.....	72
6.2	PŘÍSTUP OBCE HODONÍN K DOSAHOVÁNÍ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE.....	74
7	NÁVRH VHODNÉHO MIXU EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY VYBRANÝCH OBCÍ PODPORUJÍCÍ JEJICH UDRŽITELNÝ ROZVOJ.....	77
7.1	NÁVRH MIXU EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY MĚSTA LANŽHOT	77
7.2	NÁVRH MIXU EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY MĚSTA HODONÍN	82
7.3	SHRNUÍ NAVRŽENÝCH OPATŘENÍ.....	83
7.4	POSTUP VYTVÁŘENÍ STRATEGIE VEDOUcí K UDRŽITELNÉMU ROZVOJI A K SESTAVENÍ VHODNÉHO MIXU.....	84
	ZÁVĚR	87
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	89
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	92
	SEZNAM OBRÁZKŮ	93
	SEZNAM TABULEK.....	94
	SEZNAM PŘÍLOH.....	96

ÚVOD

Znepokojivé poznatky o důsledcích lidských aktivit na přírodu zaznamenáváme v poslední době stále častěji a v čím dál větší míře. Lidská společnost v zájmu své existence čerpá zdroje z okolní přírody, které jsou jí k dispozici. Tyto zdroje, ať už mohou být obnovitelné, či neobnovitelné, se postupně stávají stále vzácnějšími, neboť s rostoucím počtem obyvatel a jejich spotřeby se nejen dostupnost, ale také kvalita těchto vzácných zdrojů postupně snižuje a tím se snižuje i kvalita života. Přírodních zdrojů tedy ubývá a v důsledku lidské činnosti je životní prostředí stále více znečišťováno.

Tato situace vyvolává potřebu změny chování ekonomických subjektů, které by mělo směřovat ve prospěch preferování ochrany životního prostředí před chováním takovým, které se orientuje pouze na užitek plynoucí z nadměrné spotřeby zdrojů, jakožto i z využívání statků, jež negativně působí na životní prostředí a způsobují jeho znečištění. Právě z tohoto důvodu vznikají různé nástroje, pomocí kterých se státy snaží zasahovat a environmentální politika se stává součástí jejich politik, a to nejen na úrovni celostátní, ale i krajské a v neposlední řadě obecní. Právě hospodaření obcí spojené s environmentální politikou se stává hlavním středem zájmu této práce. Otázkou je, jaké nástroje mohou obce v ČR k prosazování environmentální politiky využívat a jakým způsobem se projevují v jejich hospodaření. Cílem práce je na základě analýzy ekonomických nástrojů environmentální politiky určit, které nástroje mohou obce v prostředí ČR využívat, a sestavit pak vhodný mix těchto nástrojů u dvou vybraných obcí ČR.

V teoretické části práce se nejdříve se zaměřím na vztah ekonomie a životního prostředí, aby byly jasné souvislosti těchto dvou oborů. Dále se budu věnovat jednotlivým skupinám nástrojů environmentální politiky, přičemž následně se budu orientovat na nástroje ekonomické. Navazovat bude stručný úvod o obcích, jako o územních samosprávných celcích, abych poté mohla zejména v jejich rozpočtech hledat souvislosti mezi jejich hospodařením a prosazováním environmentální politiky a využívání jejich ekonomických nástrojů a v neposlední řadě dopady environmentální politiky na úroveň obcí.

V části praktické se budu zabývat analýzou dostupných ekonomických nástrojů environmentální politiky v ČR, přičemž budu sledovat hledisko jejich použitelnosti na úrovni obcí. Následně se zaměřím na dvě vybrané obce ČR s cílem analýzy jejich hospodaření v souvislosti s používanými nástroji environmentální politiky, dále provedu srovnání těchto

dvou obcí v přístupu k environmentální politice a pokusím se zohlednit i hledisko udržitelného rozvoje.

Na základě poznatků plynoucích z provedených analýz se nakonec budu zabývat návrhem mixu ekonomických nástrojů environmentální politiky zvolených obcí a stanovit doporučení, která by mohla podpořit jejich udržitelný rozvoj.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VZTAH EKONOMIE A ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Na úvod teoretické části této práce bychom se měli zamyslet, jak lze vlastně vymezit vztah ekonomie a životního prostředí. Ekonomie je věda, která se zabývá chováním člověka, který žije ve světě omezených zdrojů, přičemž jeho potřeby jsou v podstatě neomezené. Z toho vyplývá, že je nucen alokovat tyto vzácné zdroje mezi jednotlivé lidské potřeby. Zdroje, pomocí kterých se člověk snaží uspokojovat své potřeby, mu poskytuje příroda a přírodu chápeme jako všechno to, co nás obklopuje. V užším smyslu přírodu vnímáme jako ty části světa, které nejsou stvořeny člověkem, tedy takové, které existují nezávisle na lidském jednání. V širším pohledu tvoří součást přírody také prvky, které přetvořil člověk. Příroda vytváří podmínky pro život člověka a také mu vytváří prostor pro jeho aktivity. Tím, že člověk přírodu využívá, zpětně na ni působí a tím ji i mění. Protože je s přírodou v nepřetržité interakci, je nucen vznikajícím se změnám stále se přizpůsobovat. (CENIA, 2012a; Šauer, 2007, s. 7 – 16)

Zabýváme-li se vztahem přírody a člověka, často se setkáme s pojmem životní prostředí člověka. Mezi jeho základní složky patří ovzduší, voda, půda, organismy, ekosystémy a také toky energií. Dále jsou zde zahrnuty prvky vytvořené člověkem – umělé složky, jako jsou např. budovy, dálnice apod. V širším pohledu sem řadíme dokonce i lidskou společnost. Životní prostředí funguje jako systém, protože všechny zmíněné složky jsou vzájemně provázané. (Šauer, 2007, s. 7 – 16)

Různé součásti přírody, které člověk využívá pro uspokojování svých potřeb, jsou v ekonomické teorii nazývány statky, případně služby životního prostředí. Těmito statky, resp. službami mohou být např. suroviny, které odebíráme z přírody. Mohou to být také statky, které plní jiné funkce životního prostředí, například funkce rekreační, poskytnutí prostoru pro aktivity, které člověk provozuje nebo např. služby spojené s uložením odpadů apod. Ekonomie je tedy s životním prostředím provázaná do značné míry. Koncept, který zkoumá vztah mezi ekonomickými aktivitami a jejich dopadem na životní prostředí, se pak označuje jako ekonomie životního prostředí. Ekonomická teorie zde slouží hlavně k řešení problémů spojených s otázkou životního prostředí. (CENIA, 2012a)

1.1 Problémy životního prostředí a jejich příčiny

Jak uvádí Mezřický (2005), v současné době se setkáváme s několika rozlišnými směry ekonomického myšlení, které zkoumají příčiny, následky a možná řešení problémů životního prostředí. Tyto proudy se často rozcházejí v názoru ohledně samotné příčiny vzniku problémů a tím pádem také v doporučeních možných opatření, které by měla být přijata k ochraně životního prostředí. Hlavním směrem je však již zmíněná environmentální ekonomie, ze které budu nyní vycházet při specifikaci problémů životního prostředí.

Existuje mnoho činností lidstva, které mají negativní vliv na životní prostředí. Následky mohou být různé – přímé či nepřímé, mohou se projevit hned nebo až za několik let, v místě dané činnosti nebo také v odlišné lokalitě, než je místo původu. Hlavním problémem v oblasti životního prostředí je nejčastěji jeho znečišťování, dále pak nadměrné čerpání přírodních zdrojů. Významným problémem jsou dále takové činnosti člověka, které vedou k nežádoucí změně některých vlastností jednotlivých složek životního prostředí. Pod tímto si představíme např. změnu teploty vzduchu a vody, změny pH půdy a vody, změny v oceánských proudech, snižování druhové rozmanitosti apod. Problémy se životním prostředím se často objevují ve spojitosti a nadměrným čerpáním neobnovitelných zdrojů a funkcí, které není možno nahradit lidskou činností, jako např. funkce klimatu, tvorba půd. (Mezřický, 2005, s. 114 – 115)

Dle environmentální ekonomie, jak poukazuje Mezřický (2005), je základní příčinou problémů se životním prostředím tzv. tržní selhání, kdy trh není schopen vybrat optimální řešení, jak rozdělit omezené zdroje mezi jednotlivé lidské potřeby. Z tohoto důvodu potom dochází k plýtvání zdroji a k nadměrnému znečišťování životního prostředí. Jednou z forem tržního selhání je existence veřejných statků. Z hlediska problematiky, kterou se zabývá tato práce, si jako veřejný statek můžeme představit např. veřejnou zeleň v podobě aleje stromů v ulicích města. Na jednu stranu není možné vyloučit spotřebitele z jejich užívání, na straně druhé však může být statek spotřebováván více spotřebiteli, aniž by si jednotlivci ve spotřebě vzájemně konkurovali. Z toho plyne, že veřejné statky jsou nevylučitelné a zároveň nerivalitní. Existují však i takové statky, které mají vlastnosti jen jednoho z těchto dvou kritérií, tzn., že mohou být nevylučitelné, ale zároveň rivalitní a naopak. Jedná se o statky smíšené. K častým tržním selháním při alokaci veřejných a smíšených statků potom dochází z toho důvodu, že cena statku je nulová, případně nižší než rovnovážná, a poptávka statku je vyšší než nabídka, proto jsou přírodní zdroje přečerpávány, životní pro-

středí je nadměrně znečišťováno, rozsáhlé krajinné plochy jsou zabrány pro ekonomické aktivity (např. pro stavby dálnic, letišť) apod.

Dalším významným typem selhání trhu, kterým se zabývá environmentální ekonomie, jsou externality. Externality, ať už pozitivní či negativní, představují neúmyslný dopad spotřeby resp. výroby určitého subjektu na spotřebu resp. výrobu subjektu jiného, přičemž tento není nijakým způsobem kompenzován. Negativní externalita neboli externí nevýhoda vzniká tehdy, kdy určitý subjekt nenese plně veškeré náklady svojí činnosti, přičemž část těchto nákladů přenáší na subjekty další. Subjekt – znečišťovatel – snižuje doprovodnými efekty své hospodářské činnosti, konkrétně znečištěním, hospodářský výsledek jiného subjektu a vzniklou škodu ve formě zvýšených nákladů mu nekompenzuje. Obdobně lze charakterizovat externalitu pozitivní neboli externí výhodu. Ta vzniká tehdy, kdy si subjekt nemůže přisvojit všechny výnosy ze své vlastní činnosti nebo ze svého majetku a když si část výnosů přisvojují jiné subjekty. (Mezřický, 2005, s. 114 – 115)

Ekologicky negativní externality jsou poměrně často označovány jako externality technologického typu. Poškozený subjekt je např. vystaven negativním účinkům znečištění ovzduší, přičemž škodlivé látky pocházejí z nedokonalých spalovacích technologií apod. a poškozený nemůže kontrolovat ani ovlivňovat typ technologie či opatření k ochraně životního prostředí, které používá znečišťovatel. Dalším znakem externality je fakt, že škody způsobené poškozenému nejsou ze strany znečišťovatele způsobeny záměrně, není ani zprostředkováno trhem a cenami, taktéž nejde o nástroj konkurenčního boje. Základní charakteristikou externalit je však to, že na straně poškozeného subjektu nedochází ke kompenzaci a s dodatečnými náklady nesouhlasí. Je důležité si uvědomit, že příčinou externalit nejsou chemické, biologické nebo fyzikální procesy, ale externality jsou porušením něčího práva. Externality vedou k výrobě množství statků, které není optimální, protože negativní externalita vyvolává nesoulad mezi soukromými a společenskými náklady. Když totiž nahlížíme na veškeré náklady, které jsou vyvolány výrobou nějakého statku za náklady společenské, potom výrobce, který přenáší část nákladů na další subjekt, není zatížen celým objemem těchto nákladů a jeho soukromé náklady jsou nižší než společenské. To potom vede k situaci, kdy výrobci produkují větší objem statků, než by vyráběli, kdyby museli nést veškeré náklady. To má za následek již zmíněné množství vyrobeného statku, které není optimální. (Mezřický, 2005, s. 114 – 115)

Dále je nutné zamyslet se nad tím, jak problémy spojené se životním prostředím řešit. Řešení může být založeno na vyjednávání jednotlivých subjektů, zpravidla působením tržních sil anebo prostřednictvím státních intervencí, které mají za úkol korigovat tržní nedostatky. Konkrétním přístupem k řešení této problematiky je politika životního prostředí. V praxi často dochází ke kombinaci obou přístupů. (CENIA, 2012a)

Druhy nástrojů určených k ochraně životního prostředí jsou uvedeny v kapitole 2.

1.2 Ekonomické souvislosti ochrany životního prostředí - ekonomický růst a životní prostředí

Jak uvádí Tošovská (2010, s. 1), „k významným makroekonomickým cílům hospodářské politiky každé země patří zajištění ekonomického růstu společnosti, který je v makroekonomické analýze ztotožňován s růstem hrubého domácího produktu (dále HDP). Důvodem je obecně přijímaný fakt, že růst HDP je považován za symbol úspěchu ekonomického rozvoje společnosti“.

Z tohoto pohledu je podporování ekonomického růstu řazeno k primárním cílům jednotlivých národních vlád. Teorie ekonomického růstu se od svých počátků koncentrovala hlavně na analýzu tzv. faktorů růstu – především kapitálu a práce – a to zejména na jejich vliv, který mají na výši dosažené úrovně HDP. Názory se začaly měnit přibližně před čtyřiceti lety, kdy se do úvah o udržení relativně stabilní úrovně hospodářského růstu začal promítat i faktor environmentální. V té době se totiž začínala množit varování poukazující na fakt, že další ekonomický růst, jenž je spojen se stoupající tendencí používaných energetických a surovinových vstupů do ekonomiky a s rostoucí produkcí odpadu, v budoucnu zcela jistě narazí na své limity projevující se ve formě omezenosti přírodních zdrojů. (Tošovská et al., 2010, s. 1 – 8)

Následně došlo k vyčlenění skupiny ekonomů, podle kterých lze závislost na přírodních zdrojích překonat pomocí technického pokroku. Ten by měl podle nich nahradit vyčerpávání (tedy kvantitativní změny spojené s užíváním přírodních aktiv) a degradaci (tedy kvalitativní změny spojené s užíváním přírodních aktiv, např. snižování kvality půdy) přírodního kapitálu investicemi do alternativní kapitálové zásoby – např. do čistších technologií, lidského kapitálu apod. Dále se objevily modely ekonomického růstu, které zahrnují přírodní kapitál mezi faktory, které přímo ovlivňují ekonomický růst a činnosti způsobující

poškození životního prostředí jsou podle nich nákladem obdobným amortizaci kapitálu fixního. (Tošovská et al., 2010, s. 1 – 8)

Studie analyzující souvislost mezi ekonomickým růstem a životním prostředím se ve větším počtu začaly objevovat v 90. letech. Tyto studie navazovaly na Zprávu o rozvoji Světové banky z roku 1992, v neposlední řadě potom na členění environmentálních indikátorů dle jejich vztahu k ekonomickému růstu. Některé indikátory životního prostředí totiž s ekonomickým růstem spíše rostou, jako např. emise CO₂, kdežto za jiných okolností může ekonomický růst zapříčiňovat naopak zvýšení kvality životního prostředí, jako např. v případě výstavby čistírny odpadních vod ke zvýšení kvality vody. Pro určitou skupinu indikátorů, jako je např. SO₂ je typické, že reflektují zhoršení kvality životního prostředí, tedy dochází k jejich zvyšování při nízkém HDP. To se však děje jen do určitého bodu zvratu, ve kterém dojde k obrácení trendu a ekonomický růst má potom naopak vlastnosti zdroje zlepšování kvality životního prostředí. Dochází tedy u nich k určitému „bodu zvratu“. Navazující studie později objevily, že je potřeba obezřetně přistupovat právě k této skupině indikátorů zlepšujících se v důsledku ekonomického růstu. Platí to hlavně pro vybrané znečišťující látky mající lokální dopad. Všechny tyto příklady dokazují, že je skutečně důležité zabývat se snahou o co nejlepší integraci ekologických kritérií do růstových strategií, protože čistě ekonomické přístupy nezaručují dosažení ekonomického optima v souladu se stabilní ekologickou rovnováhou. (Tošovská et al., 2010, s. 1 – 8)

Podle Tošovské (2010, s. 2) je nutné v návaznosti na uvedené „systematicky vytvářet předpoklady pro lepší koordinaci hospodářské, sociální a environmentální politiky, která má potenciál vyvolávat synergické rozvojové efekty.“ Tato myšlenka byla začleněna jako prioritní cíl i do strategického rámce Evropské unie určeného pro roky 2007 až 2013, ve kterém byla stanovena zásada usilovat o posílení potenciálních synergií mezi ekonomickým růstem a ochranou životního prostředí. Pro sledování a vyhodnocování těchto synergií je důležitá podoba indikátorové základny, na kterou je kladen požadavek kvalitního informačního podkladu mj. pro komunikaci mezi zájmovými skupinami. Během několika posledních desetiletí došlo k realizaci mnoha aktivit (jak na národní, tak na mezinárodní úrovni), jejichž výsledkem byly více či méně kvalitní soustavy indikátorů udržitelného rozvoje. Indikátorům a strategiím udržitelného rozvoje se budu věnovat v dalších kapitolách této práce.

1.3 Koncept udržitelného rozvoje

S environmentální politikou úzce souvisí koncept udržitelného rozvoje, proto se mu budu nyní krátce věnovat.

Šauer (2007, s. 134 – 137) konstatuje, že tradičně rozlišujeme čtyři druhy kapitálu, jejichž souhrn je možno chápat jako indikátor bohatství společnosti. Jsou to následující:

- Člověkem vytvořený kapitál (man-made capital) – statky, které vytvořil člověk a které prošly trhem. Tento typ kapitálu jako jediný figuruje v makroekonomických úvahách.
- Přírodní kapitál (nature capital) – soubor obnovitelných a neobnovitelných přírodních zdrojů, které poskytují či jsou potenciálně schopné poskytovat příslušné služby. Patří sem půda, voda, lesy, ovzduší apod.
- Lidský kapitál (human capital) – postupně se začíná chápat a uznávat za základní složku bohatství společnosti. Radíme sem znalosti, vzdělávání, lidské zdraví apod.
- Společenský kapitál (social capital) – dříve byl součástí lidského kapitálu, nyní už je vyčleněn jako samostatná jednotka bohatství společnosti. Jeho základní snahou je zdůraznění důležitosti určitých společenských institucí, které podporují fungování společnosti. Do této skupiny řadíme společenskou soudržnost, lidskou svobodu apod.

Důležitou otázkou podle Šauera (2007) je, do jaké míry je možno vzájemně tyto kapitály substituovat, tedy ujasnit si, jestli je přijatelné, aby byl růst člověkem vytvořeného kapitálu vytvářen na úkor např. přírodního kapitálu. Tímto se dostáváme ke konceptům **trvalé udržitelnosti rozvoje**, které se touto problematikou zabývají.

„Vznik konceptu trvale udržitelného rozvoje lze považovat za důsledek uvědomění si silných negativních vlivů člověka na přírodu a životní prostředí a z toho vzniklé silné negativní vlivy zpět na člověka a společnost ve druhé polovině 20. století. Koncept vznikl jako vcelku pochopitelný normativní požadavek, aby se společnost (míněno současná generace) ve svém rozvoji chovala cílevědomě tak, aby neomezovala rozvoj generací budoucích.“ (Šauer, 2007, s. 136)

Koncept udržitelného rozvoje se postupně rozvinul do podoby konceptu tzv. třech pilířů. Není už tedy konceptem zabývajícím se pouze životním prostředím, ale zastřešuje už i

ekonomický a sociální rozvoj. Existují tedy tři kritéria udržitelnosti (Šauer, 2007, s. 134 – 137):

- ekologický pilíř, který zastupuje vztah člověka (zejména jeho hospodářských aktivit a celkového civilizačního vývoje) a přírody;
- ekonomický pilíř reprezentující přírodní kapitál;
- sociální pilíř týkající se rozvoje lidské osobnosti a celé sociální sféry.

Existují dva krajní koncepty udržitelného rozvoje – slabá a silná udržitelnost. Koncept tzv. slabé udržitelnosti připouští již zmíněnou substituci mezi jednotlivými druhy kapitálů. Naopak tzv. silná udržitelnost vidí možnost dalšího rozvoje pouze v případě, že v čase nedochází ke zmenšování přírodního kapitálu. Jednou z nejdůležitějších otázek týkajících se udržitelného rozvoje je, zda ho lze dosahovat automaticky, tedy v prostředí kvalitně nastavených společenských institucí, zvláště pak v rámci vyjasnění vlastnických práv vztahujících se k přírodním, případně dalším statkům, nebo jestli je potřeba státních zásahů. Zejména z pohledu konceptu slabé udržitelnosti vidíme důvod, proč koncept udržitelného rozvoje v zásadě dobře zapadá do praktické ekonomie a politiky. (Šauer, 2007, s. 134 – 137)

2 NÁSTROJE NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ A JEJICH DOPADY

V této kapitole se budu zabývat existujícími nástroji, které mohou být využity k ochraně životního prostředí. Ačkoliv se tato práce orientuje na nástroje ekonomické, považuji za důležité zmínit pro přehled i ty ostatní.

Jak jsem se již zmínila výše, řešením problémů spojených s ochranou životního prostředí se zabývá politika životního prostředí prostřednictvím státních intervencí a nástrojů ochrany životního prostředí, přičemž tyto procesy probíhají v režii státu. Politiku životního prostředí lze tedy chápat i jako dokument stanovující cíle státu v oblasti životního prostředí a současně nástroje používané k jejich dosažení. Jedná se tedy o Státní politiku životního prostředí (dále SPŽP). V širším pojetí pod tímto termínem chápeme souhrn způsobů, jakými se subjekty snaží prosadit své zájmy v oblasti ochrany životního prostředí. Dané subjekty se např. mohou za tímto účelem organizovat do skupin a pokoušet se změnit právní normy, pokud jim ty stávající nevyhovují. Úloha státu resp. obcí je potom taková, že v rámci politiky životního prostředí v širším slova smyslu vystupuje jako veřejná autorita, která zasahuje do situace na trhu tím, že vytváří právní normy. (Obršálová a Rudolf, 2000)

V užším pojetí disponuje politika životního prostředí různými nástroji sloužícími k ovlivňování ekonomických subjektů s cílem zabezpečit ochranu životního prostředí. Tím se dostáváme ke konkrétním nástrojům využitelným v rámci politiky životního prostředí, které členíme na administrativní, ekonomické, dobrovolné, informační a organizační a institucionální. (CENIA, 2012b)

2.1 Administrativní nástroje

Administrativní neboli normativní nástroje jsou založeny na principu donucovací pravomoci orgánů státní správy. Tyto orgány využívají administrativních nástrojů k přímému ovlivňování chování znečišťovatelů. Administrativní nástroje mívají podobu zákazu, příkazu či omezení, jež vyplývá přímo ze zákona resp. z rozhodnutí úřadu. Tento přístup tedy můžeme označit jako politiku příkazů a kontroly jejich dodržování (z anglického „command-and-control“). Do této skupiny také řadíme povolení a souhlasy úřadů k činnostem, které ohrožují životní prostředí. Patří sem i rozhodnutí, která vyplývají z posouzení vlivu připravovaných projektů na životní prostředí, dále různé limity na vy-

pouštěné znečištění a výrobní nebo technologické normy a standardy. Pro lepší představu zde uvádím vybrané typické příklady administrativních nástrojů (CENIA, 2012b; Šauer, 2070, s. 114 – 133):

- Zavedení limitů vztahujících se k objemu emisí škodlivých látek vypouštěných do ovzduší z daného zdroje, případně z určitého typu zdrojů, jakožto i administrativní opatření prikazující snížit objemy emisí o určité procento či množství.
- Zavedení limitů vztahujících se ke koncentraci škodlivých látek v látkách vypouštěných do životního prostředí, jako je obsah škodlivých látek vyskytujících se ve výfukových plynech automobilů, limity omezující obsah škodlivých látek vyskytujících se v odpadních vodách, jež jsou vypouštěny do kanalizace apod.
- Nařízení týkající se technologie výroby nebo spotřeby obecně platné či adresné, jako jsou příkazy ke změnám technologie, případně zákazu výroby, dále zavedení systému vratných obalů, nařízení omezující používat uhlí k topení v centru měst, případně spalovat pouze uhlí obsahující síru do určitého množství.
- Závazné určení environmentálních vlastností výrobků.
- Rozhodnutí reflektující posouzení vlivu zamýšlených projektů nebo také již existujících provozů na životní prostředí.

2.2 Ekonomické nástroje

Další skupinou nástrojů určených k ochraně životního prostředí jsou nástroje ekonomické. Tyto působí na znečišťovatele prostřednictvím trhu, tedy nepřímo. Z hlediska principu fungování je můžeme rozdělit na dva typy:

- Internalizace negativních externalit – nástroje určené k převádění externích nákladů do nákladů původce např. prostřednictvím daní a poplatků.
- Příspěvky na zamezení znečištění životního prostředí např. ve formě dotací nebo daňových úlev.

První typ ekonomických nástrojů sleduje zvýšení nákladů, jež znečišťovatelé vykazují v účetnictví, prostřednictvím externích nákladů, které tento subjekt způsobuje svou činností subjektům dalším. Díky tomu je znečišťovatel donucen brát v úvahu veškeré náklady jeho činnosti, tedy také ty, které v důsledku své činnosti přenáší na jiné subjekty. Znečišťo-

vatel poté eliminuje množství znečištění, které způsobuje, na celospolečensky optimální úroveň tím, že omezí svou činnost. Do ekonomických nástrojů prvního typu řadíme poplatky, daně, pokuty, dále poplatky za nákup obchodovatelných práv na znečištění, platby za kompenzaci škod na životním prostředí, které mohou být výsledkem soudního sporu, případně výsledkem dohody mezi zúčastněnými stranami. Myšlenka daněmi internalizovat externality způsobované znečišťovateli, kterou navrhnul Arthur Pigou (1928) se označuje jako tzv. pigouovská daň. Je však nutno zmínit, že vypočítat externí škody jednotlivých znečišťovatelů je velice problematické a obtížné. (CENIA, 2012b; Šauer, 2070, s. 114 – 133)

Druhým typem ekonomických nástrojů k ochraně životního prostředí jsou tedy příspěvky k nákladům, jež mají pomoci k zamezení znečištění a znečišťovatel má možnost získat je od různých subjektů ať už od určitých veřejných institucí, neziskových organizací či ze soukromé sféry, a to z fondů národních, či fondů EU. Příspěvky mají podobu dotací, mohou být ve formě zvýhodněných úvěrů, záruk za úvěry. Dále mohou mít formu odkladů platby daně spojených s realizací investice sledující ochranu životního prostředí či daňových zvýhodnění. Řadíme sem také výnosy plynoucí z prodeje obchodovatelných práv na znečištění a prostředky, které subjekt získá od znečišťovatelů jako kompenzaci škod způsobených na životním prostředí. (CENIA, 2012b; Šauer, 2007, s. 114 – 133)

2.3 Dobrovolné nástroje

Jak konstatuje Obršálová a Rudolf (2000), prostřednictvím dobrovolných nástrojů je subjektům umožněno, aby na sebe při realizaci své činnosti převzali závazek přístupu k životnímu prostředí, který je šetrnější, než je uloženo právními normami.

Dále Šauer (2007, s. 132) uvádí, že „zejména se jedná o jednostranné závazky znečišťovatelů, veřejné dobrovolné programy jako například zavádění environmentálních manažerských systémů EMAS a skupina norem ISO a dohody vyjednané mezi soukromými subjekty – znečišťovateli a autoritou, někdy nazývané jako dobrovolné environmentální dohody.“ Do dobrovolných nástrojů dále řadíme různá ekoznačení, čistější produkci, také dobrovolné dohody, environmentální účetnictví apod. (CENIA, 2012b)

2.4 Informační nástroje

Další skupina nástrojů majících za cíl podpořit ochranu životního prostředí jsou nástroje informační. Jak vyplývá z názvu, patří sem zejména nástroje informativního charakteru, jako jsou různé registry apod. Informační nástroje mohou např. pomoci se snížením nákladů spojených se získáváním informací týkajících se environmentálních parametrů výrobků a ve výsledku tak posílit poptávku po environmentálně šetrných výrobcích a na straně druhé poptávku po environmentálně nešetrných výrobcích snížit. Toto můžeme docílit pomocí environmentálního značení výrobků. (Šauer, 2007, s. 114 – 133)

Mezi informační nástroje můžeme potom zařadit také nástroje mající charakter výchovně vzdělávací a osvětové. Jejich hlavním přínosem mají být změny hodnotových orientací a potřeb lidí. Aby nedocházelo k narušování důvěry široké veřejnosti v tyto informace a k neefektivním alokacím omezených zdrojů ve společnosti, je nutné, aby obsah takovýchto informací vycházel zásadně z ověřených poznatků vlivů faktorů životního prostředí na prvky životního prostředí. (CENIA, 2012b; Šauer, 2007, s. 114 – 133)

2.5 Organizační a institucionální nástroje

Posledním typem nástrojů dle Obršálové a Rudolfa (2000) určených k ochraně životního prostředí jsou organizační a institucionální nástroje, které jsou systémem koncepčních dokumentů a právních norem používaných v oblasti ochrany životního prostředí. Tyto nástroje představují rámec ochrany životního prostředí v dlouhodobém horizontu a zároveň zastřešují veškeré nástroje, které byly zmíněny výše.

Pomocí **ostatních nástrojů** k ochraně životního prostředí jsou do praxe uváděny programy, koncepce, strategie a různé další dokumenty vymezující systém ochrany životního prostředí, případně udávající směr budoucího zamýšleného vývoje v této disciplíně. Prvky environmentální politiky mohou být zaměřeny buď výhradně na problematiku životního prostředí, nebo mohou být obsaženy v programech se širším zaměřením, což je dáno začleněním ochrany životního prostředí do ostatních politik. Takovým příkladem může být např. koncepce a strategie z oblasti energetiky, rozvoje průmyslu a energetiky. (CENIA, 2012b; Šauer, 2007, s. 114 – 133)

V literatuře se často setkáváme se samostatně vyčleněnou skupinou **právních nástrojů** v podobě soustavy platných právních norem. Některé ekonomické teorie označují právo pou-

ze za rámec ekonomických činností, tudíž označení práva za „nástroj“ by mohlo být považováno za sporné. Je skutečností, že všechny administrativní, ekonomické a jiné nástroje, jež se uplatňují v praxi, vycházejí z platných právních norem a právní základ musí mít všechny včetně dobrovolných nástrojů. Z tohoto důvodu se samostatné uvádění právních nástrojů může jevit jako nesmyslné. (CENIA, 2012b; Šauer, 2070, s. 114 – 133)

V praxi se nezdá, že využívají různé kombinace možných nástrojů, tzv. **nástrojové mixy**, jež jsou také někdy uváděny jako samostatný druh nástrojů politiky životního prostředí. V souvislosti s nástrojovými mixy je třeba zmínit, že subjekty v ekonomice jsou vystaveny působení nejen nástrojům politiky životního prostředí, ale i dalším politikám (hospodářským, sociálním apod.). Nástroje environmentální politiky tedy nepůsobí izolovaně, jak už bylo naznačeno výše, tudíž může docházet i k situacím, kdy ve vztahu k dalším nástrojům působí protichůdně. (CENIA, 2012b; Šauer, 2070, s. 114 – 133)

Nástrojů spojených s problematikou ochrany a zlepšování stavu životního prostředí je tedy celá řada, v této práci se budu dále zaměřovat na nástroje ekonomické.

2.6 Dopady environmentálních politik na ekonomiku

Ať už v rámci politiky životního prostředí uplatníme jakýkoliv nástroj ze zmíněných výše, vždy se projeví vliv na ekonomiku a její subjekty. Ke snížení produkce v krátkém období může dojít z důvodu zvýšení nákladů způsobeného zavedením přísnějších podmínek ochrany životního prostředí. Navíc pokud ostatní státy nezavedly podobná environmentální opatření, může také dojít ke snížení konkurenceschopnosti subjektů v mezinárodním měřítku. A co se potom dále děje v období dlouhém? V dlouhém období pozorujeme tendence k rozvoji podnikání šetrnějšího k životnímu prostředí, čímž dochází k rozšiřování produkce a investic a také se znovu zrychlí ekonomický růst. Z důvodu nového zaměření subjektů na ekologicky prospěšnější technologie, výroby a služby může dojít k nalezení nových trhů a k rozšíření konkurenceschopnosti také na zahraniční trhy. (CENIA, 2012b)

Zvýšení nezaměstnanosti zejména v krátkém období může být taktéž důsledkem omezování produkce subjektů podnikajících v regulovaných odvětvích, které jsou k tomuto omezování motivovány z důvodu šetrnějšího přístupu k životnímu prostředí. Omezování produkce taktéž snižuje výnosy veřejných rozpočtů z daní, zejména z daní z příjmu fyzických a právnických osob. Nižší výnos z daní při implementaci ekologických poplatků může být

kompenzován příjmem z poplatků. V dlouhém období pak dochází k opětovnému zvýšení zaměstnanosti z titulu rozvoje výroby produktů šetrnějších k životnímu prostředí. (CENIA, 2012b)

Před implementací nového nástroje či před zamýšlenou změnou stávajícího je vždy potřeba předem zjistit a zhodnotit efekty, které přinese v sociální oblasti, protože různé nástroje mají rozlišný dopad na různé skupiny obyvatel. Nemělo by docházet k tomu, že následkem zavedení nástroje by se neúměrně zvýšily životní náklady určitých skupin, případně náklady na existenci podniků. (CENIA, 2012b)

3 EKONOMICKÉ NÁSTROJE ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY VYUŽITELNÉ NA ÚROVNI OBCÍ

Základním smyslem zavádění politiky životního prostředí je poskytovat rámec pro aktivity na úrovni mezinárodní, celostátní, krajské a v neposlední řadě na úrovni místní, kterou se zabývá tato práce. Účelem je potom dosažení zlepšení kvality životního prostředí – jeho jednotlivých složek a součástí a zlepšení stavu životního prostředí jako celku. Environmentální politika se orientuje na integraci principů udržitelného rozvoje, na pokračování začleňování problematiky životního prostředí do sektorových politik a také na podporu zvyšování ekonomické efektivnosti a sociální přijatelnosti projektů, činností a programů politiky životního prostředí. (Ministerstvo životního prostředí, 2008)

Jelikož je předmětem této práce environmentální politika vybraných obcí ČR, zaměřím se v této části nejdříve na teorii obcí a jejich rozpočtů, abych se následně mohla v návaznosti na klasifikaci a charakteristiku nástrojů environmentální politiky v předchozí kapitole podrobněji věnovat nástrojům ekonomickým, které mohou být využitelné na úrovni obcí. Zde také považuju za vhodné zmínit dopady environmentální politiky na úroveň obcí. Poté z důvodu orientace environmentální politiky na uplatňování principů udržitelného rozvoje se budu věnovat i indikátorům a strategiím udržitelného rozvoje.

3.1 Obec jako územní samosprávný celek

V zákoně č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů, je obec vymezena jako základní územní samosprávné společenství občanů. Obec tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce. Co se týče právních vztahů, obec vystupuje svým jménem a nese odpovědnost z právních vztahů vyplývajících. Obec má za úkol pečovat o všestranný rozvoj svého území, taktéž o potřeby svých občanů a při plnění svých úkolů dbá na ochranu veřejného zájmu.

Obec je městem, pokud má nejméně 3000 obyvatel. Městem se obec stane, jestliže tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády, přičemž návrh podává sama obec. Obec se může stát městysem, ale taktéž pouze tehdy, jestliže tak na návrh dané obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. Dále existují statutární města, ta jsou v zákoně jednotlivě vyjmenována. Jsou to Kladno, České Budějovice, Plzeň, Karlovy Vary, Ústí nad Labem, Liberec, Jablonec nad Nisou, Hradec Králové, Pardubice, Jihlava, Brno,

Zlín, Olomouc, Přerov, Chomutov, Děčín, Frýdek-Místek, Ostrava, Opava, Havířov, Most, Teplice, Karviná, Mladá Boleslav a Prostějov. Co se týče území statutárních měst, může být rozčleněno na městské obvody, případně městské části a tyto mohou mít vlastní orgány samosprávy. (Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů)

Z pohledu správy obce hraje základní roli její zastupitelstvo – tímto je obec samostatně spravována, z tohoto důvodu je samosprávným celkem. Další orgány obce tvoří rada obce, starosta, obecní úřad a zvláštní orgány. Orgánem obce může být i komise, pokud jí byl svěřen výkon týkající se přenesené působnosti, neboť státní správu, jejíž výkon je zákonem svěřen orgánu obce, vykonává tento orgán jako svou **přenesenou působnost**¹. Když hovoříme o **samostatné působnosti** obce, máme tím na mysli to, že obec spravuje své záležitosti samostatně a státní orgány a orgány krajů mají právo do její samostatné působnosti zasahovat jen v případech, kdy to vyžaduje ochrana zákona, a pouze způsobem stanoveným v zákoně. Rozsah samostatné působnosti tedy může být omezen, ale jen v rámci zákona. Vztah mezi samostatnou a přenesenou působností můžeme vymezit tak, že v případě, kdy zvláštní zákon upravující působnost obcí nestanoví, že jde o působnost přenesenou, platí, že se vždy jedná o působnost samostatnou. (Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů)

Obec může ukládat různé povinnosti, a to v rámci již zmíněné samostatné působnosti, prostřednictvím obecně závazné vyhlášky. Obecně závazná vyhláška se může týkat:

- zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku;
- pořádání, průběhu a ukončení sportovních a různých kulturních akcí přístupných veřejnosti (určením závazných podmínek v rozsahu, který je nezbytný k zabezpečení veřejného pořádku);
- zajišťování udržování čistého stavu ulic a dalších veřejných prostranství, ochrany životního prostředí, jakožto i zeleně v zástavbě a další veřejné zeleně a užívání zařízení v majetku obce, jež slouží k potřebám veřejnosti.

¹ Orgány obce se při výkonu přenesené působnosti řídí zákony a jinými právními předpisy (při vydávání nařízení obce), usneseními vlády a směrnicemi vydanými správními úřady, pokud jsou stanoveny zákonem a opatřeními orgánů veřejné správy, která jsou přijata při kontrole výkonu přenesené působnosti.

Obecně závaznou vyhlášku může obec vydat i v dalších případech, pokud tak stanoví zvláštní zákon. Povšimněme si zde zejména třetího bodu. Tady již konkrétně vidíme, jakým způsobem lze environmentální politiku začlenit do politiky obce. Chránit životní prostředí má tedy možnost prostřednictvím obecně závazných vyhlášek a v případě narušování životního prostředí má ze zákona povoleno ukládat pokuty. V přenesené působnosti pak může vydávat i nařízení obce, pokud je k tomu zákonem zmocněna. Samozřejmě se to opět děje na základě zákona a v jeho mezích. (Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů)

Obec může dále v rámci pravomocí zastupitelstva při rozhodování o majetkoprávních úkonech poskytovat dotace nad 50 000 Kč občanským sdružením, humanitárním organizacím či jiným fyzickým a právnickým osobám (v jednotlivých případech) mj. k ochraně životního prostředí. (Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů)

3.2 Začlenění ekonomických nástrojů environmentální politiky do rozpočtů obcí

Nyní se zaměříme na to, jak se ekonomické nástroje environmentální politiky projevují v obecních rozpočtech a budu v nich hledat i další možné znaky související s touto oblastí.

3.2.1 Rozpočet obce

V této podkapitole se detailněji zaměřím na možnosti obcí týkající se ochrany životního prostředí. V kapitole 3.1 již bylo uvedeno, že obce mohou aplikovat environmentální politiku v rámci své samostatné působnosti prostřednictvím obecně závazných vyhlášek.

Všechny obce poskytují rozsáhlou škálu služeb a každá má k tomuto účelu k dispozici značný objem finančních prostředků. Aby bylo usnadněno řízení veškerých aktivit a alokace potřebných prostředků, je sestavován nástroj toto umožňující – rozpočet jakožto hlavní finanční nástroj hospodaření obce. Na komunální rozpočet můžeme pohlížet ze tří možných pohledů. Můžeme jej chápat jako bilanci příjmů a výdajů, jako finanční plán, podle kterého je řízeno financování činností obce, nebo jako nástroj k prosazování cílů obecních a regionálních politik, přičemž druhý a třetí pohled spolu úzce souvisí. (Císařová a Pavel, 2008, s. 23 – 40; Netolický, 2008, s. 24 – 27)

Definujme si nejdříve, co se skrývá pod pojmem obsah rozpočtu. Za obsah rozpočtu obce považujeme příjmy, výdaje a ostatní peněžní operace zahrnující též tvorbu a použití peněžních fondů (v případě, že není stanoveno, že budou probíhat mimo rozpočet). (Netolický, 2008, s. 24 – 27)

V následujícím textu se blíže zmíním o stěžejních částech rozpočtu, což jsou jeho příjmy a výdaje. Zaměřím se nejdříve na stranu příjmů. Příjmy, jež místní rozpočty získávají, se člení do několika skupin. Jsou to následující (Císařová a Pavel, 2008, s. 23 – 40; Netolický, 2008, s. 24 – 27):

- Daňové – představují nejdůležitější skupinu příjmů. Patří sem nároky obce na určitou část výnosů z daní uvalených na celostátní úrovni, které na centrální úrovni vybírá stát a podle předem stanovených koeficientů pak jejich výnos převádí na obce. Do daňových příjmů dále patří výnosy z tzv. místních daní, resp. místních poplatků, jako jsou např. poplatky ze psů, za lázeňský nebo rekreační pobyt, za užívání veřejného prostranství apod. Důležitý z hlediska problematiky, kterou řeší tato práce, je poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů, jehož výnos je používán na pokrytí nákladů týkajících se odpadového hospodářství. Obce mají v některých případech také možnost v rámci své environmentální politiky odložit platbu daně.
- Dotační – dotace a transfery představují v pořadí druhý nejvýznamnější příjem místních rozpočtů. Dotace rozlišujeme nárokové, které jsou reprezentovány povinnými platbami vlády za služby, které si prostřednictvím přenesené působnosti ob- jednává u obcí, zejména sem patří dotace na výkon státní správy. Dalším typem v této skupině jsou dotace účelové, kdy po skončení rozpočtového období dochází k jejich vyúčtování a v případě nevyčerpané části se tato částka musí vrátit zpátky do státního rozpočtu. Dále existují dotace nenárokové, které může obec do svého rozpočtu získat po splnění určitých předpokladů a po rozhodnutí centrální, případně jiné autority, kdy většinou jde o podporu investičních aktivit, na které by obec shromažďovala peněžní prostředky z vlastních zdrojů příliš dlouhou dobu. Pro- středky z dotací určené do oblasti životního prostředí plynou nejenom ze zdrojů domácích, kde významnou roli hraje např. Státní fond životního prostředí (dále SFŽP). Dotace lze také získat ze zahraničních zdrojů, včetně z fondů EU, jako je

např. Fond soudržnosti, strukturální fondy, program LIFE+ apod. Podrobněji se budu dotacemi zabývat v analytické části.

- Nedaňové – do nedaňových příjmů zahrnujeme hlavně výnosy z vlastního podnikání, příjmy plynoucí z podílů na zisku a z dividend, poté další příjmy většinou neopakujícího se charakteru, např. dary apod. Protože je většina aktivit obcí a jimi zřízených organizací primárně neziskového charakteru, ziskové příležitosti víceméně nahodilé a co se týče finančního pohledu zanedbatelné, příjmy z podnikání představují spíše málo významný zdroj. Mezi nedaňovými příjmy tvoří speciální položku příjmy dosažené z prodeje vlastního majetku, což jsou jednorázové příjmy, jež by měly být využity výhradně k financování investičních aktivit, od kterých se očekávají budoucí výnosy nebo přinejmenším užítky plynoucí obyvatelům.
- Příjmy z dluhových nástrojů – poslední skupinu příjmů místních rozpočtů tvoří úvěry a půjčky. Od ostatních skupin příjmů se liší tím, že po uplynutí určitého období jsou vráceny, jedná se tedy o příjmy návratné. Navíc jejich inkasování souvisí s každoročně vynaloženými náklady ve formě úroků, které poté zatěžují výdajovou stranu rozpočtů. Použití dluhových nástrojů by mělo být podobné jako u výnosů z nedaňových příjmů. V oblasti environmentální politiky mají obce možnost získat zvýhodněné úvěry nebo také záruky za úvěry.

Příjmy z daní (ať už se jedná o část výnosů z daní uvalených na celostátní úrovni nebo o místní daně ve formě poplatků) a dotací jsou z hlediska problematiky této práce nejvýznamnějšími položkami, neboť mohou být využívány jako ekonomické nástroje environmentální politiky na úrovni obcí. Řadíme sem také příjmy z různých pokut za narušování životního prostředí, jak již bylo zmíněno v kapitole 3.1. Podrobněji se ekonomickými nástroji budu zabývat v části analytické.

Nyní se zaměřím na výdajovou stranu rozpočtu obce. Rozpočtové výdaje obce slouží k úhradě nákladů všech činností a potřeb obce. Také tyto se dají rozdělit podle různých kritérií. Jako nejjednodušší dělení se používá dělení na výdaje **běžné**, což jsou výdaje neinvestičního charakteru opakující se každý rok. Do běžných výdajů se promítají např. platy zaměstnanců, platby za energii, materiál apod. Dále jsou to výdaje **kapitálové**, tedy výdaje financující dlouhodobý majetek včetně splácení půjček získaných na jejich pořízení, nákup

akcií a majetkových podílů apod. (Císařová a Pavel, 2008, s. 23 – 40; Netolický, 2008, s. 24 – 27)

Mimo tohoto nejjednoduššího rozdělení lze výdaje místních rozpočtů rozdělit i podle dalších hledisek. Jako nejvíce praktické se jeví členění, které vychází z rozpočtové skladby. Toto řeší vyhláška č. 323/2002 Sb., o rozpočtové skladbě týkající se rozpočtů organizačních složek státu, při sledování plnění státního rozpočtu a sledování čerpání rezervního fondu organizačních složek státu, dále rozpočtů státních fondů, při pohybech na účtech státních finančních aktiv, pohybů na účtech pro řízení státního dluhu. Obce jsou zde upraveny také. „Vyhláškou se stanoví rozpočtová skladba jakožto jednotné třídění příjmů a výdajů, které se uplatňuje při plánovaných a skutečných pohybech na účtech rozpočtů a ostatních peněžních fondů obcí a dobrovolných svazků obcí s výjimkou fondu cizích prostředků, fondu sdružených prostředků a fondu podnikatelské činnosti.“ (Vyhláška č. 323/2002 Sb., o rozpočtové skladbě)

Třídění příjmů a výdajů podle rozpočtové skladby probíhá z různých hledisek do jednotek třídění. Rozlišujeme třídění příjmů a výdajů z těchto hledisek: odpovědnostní, druhové, odvětvové, konsolidační, zdrojové, doplňkové, programové, účelové, strukturální a transferové.

Odvětvové neboli funkční třídění rozděluje výdaje do šesti skupin. Z hlediska problematiky této práce je důležitá skupina týkající se průmyslového hospodářství, kam spadají výdaje na odvod a čištění odpadních vod a na sběr surovin. Dále zde hraje významnou roli skupina služeb pro obyvatelstvo, v rámci které jsou financovány komunální služby jako čistota obce a veřejná zeleň. Do této skupiny se řadí i výdajová oblast ochrany životního prostředí ve formě výdajů spojených s nakládáním s odpady a péče o přírodu a krajinu, ochrana ovzduší a klimatu. (Provazníková, 2009, s. 57 – 226)

Kompletní výčet rozpočtových příjmů a výdajů obcí dle jednotlivých hledisek nalezneme v příloze k vyhlášce č. 323/2002 Sb. – Rozpočtová skladba pro rok 2013.

Nutno ještě zdůraznit, že straně výdajů se mohou také vyskytnout dotace, protože jak jsem uvedla v kapitole 3.1, sama obec může dotace nejen přijímat, ale také je poskytovat různým sdružením, organizacím a jiným fyzickým a právnickým osobám mj. k ochraně životního prostředí.

Rozpočtovým výdajům týkajících se environmentální politiky se dále budu věnovat v analytické části.

Podrobnější informace týkající se rozpočtů obcí nalezneme v zákoně č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů a dále pak v zákoně č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů. Můžeme v něm nalézt základní východiska právní úpravy pro rozpočty obcí.

Charakteristiku ekonomických nástrojů k ochraně životního prostředí na základě výše uvedených informací a podle zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí můžeme shrnout do následujících tří bodů:

- Fyzické nebo právnické osoby znečišťující životní prostředí, případně jeho složky a hospodářsky využívající přírodní zdroje, jsou povinny platit daně, poplatky, odvody a další platby podle zvláštních právních předpisů.
- Zvláštními právními předpisy je dále stanoveno, v jakých případech mohou být zvýhodňovány fyzické nebo právnické osoby chránící životní prostředí či využívající přírodní zdroje v souladu s principem udržitelného rozvoje a to prostřednictvím úprav daní (např. odklady platby daně) a odvodů nebo poskytováním úvěrů (zvýhodněné úvěry, záruky za úvěry apod.) a dotací.
- Za nástroje ochrany životního prostředí považujeme také fondy životního prostředí, jež se řídí dle zvláštních právních předpisů.

3.3 Dopady environmentální politiky na úroveň obcí

Environmentální politika obcí musí jednat v souladu s principy SPŽP, protože základním smyslem a účelem environmentální politiky je poskytnout rámec pro rozhodování a činnosti nejen na mezinárodní, celostátní a krajské, ale i na místní úrovni. Toto potom zajišťuje realizaci zlepšování kvality životního prostředí jako celku prostřednictvím zlepšování stavu jeho místních složek a součástí. V zásadě se jedná o fakt, že obce, jakožto místní úroveň veřejné správy, realizují koncepce, které jsou přijímány na vyšších úrovních. Místní úroveň má při ochraně životního prostředí zásadní význam, neboť přímo tady se děje aplikace konkrétních opatření a realizace činností. (MŽP, 2013a)

Obce mají ze zákona povinnost využívat informační nástroje k informování veřejnosti, ale také nadřízených složek státní správy. Místní samosprávu regulují legislativní nástroje,

kteří jí ukládají nejen povinnosti, ale také pravomoci v jednání souvisejícím s ochranou životního prostředí. Místní samospráva využívá ekonomické nástroje, kdy např. část výnosů z poplatků vybraných od znečišťovatelů může být součástí příjmu rozpočtu obce, případně některé obci náleží v plné výši, čemuž se budu věnovat v analytické části. Obce se dále mohou podílet na vytváření, realizaci a dohlížení na aplikaci strategických nástrojů týkajících se ochrany životního prostředí, vytváří např. vlastní strategie ochrany životního prostředí apod. V souladu se SPŽP se obce snaží také o environmentální vzdělávání a zapojování veřejnosti do ochrany životního prostředí. (Veřejná ekonomika, 2012)

Dotační politiky spadající do oblasti životního prostředí při čerpání prostředků ze státního rozpočtu i ze SFŽP musí obce prioritně orientovat na plnění závazků plynoucích z vyjednávání s EU a z prioritních cílů SPŽP ČR. Dále také musí dbát na efektivní využívání zahraničních finančních zdrojů, zejména fondů EU. Důležité je taktéž fakt, že obce mají podporovat využívání obnovitelných zdrojů energie, efektivnější využívání energie a úspory energie a celkově motivovat subjekty k udržitelnému chování a to jak přímými způsoby (tj. kvantitativní regulace prostřednictvím limitů, kvót, zákazů apod.), tak způsoby nepřímými (tj. environmentální daně, poplatky a další tržně založené nástroje). (MŽP, 2013a)

V letošním roce byla aktualizována SPŽP, která je určena na období 2012 – 2020 a obce se musí podílet na realizaci stanovených koncepcí v prioritních oblastech – ochrana a udržitelné využívání zdrojů, ochrana klimatu a zlepšení kvality ovzduší, ochrana přírody a krajiny, bezpečné prostředí. Tyto oblasti jsou podrobně rozpracovány na konkrétní plánovaná opatření a jejich cíle, které se obcí bezesporu týkají. Příklady je celá řada, jedním z nich je např. opatření týkající se sběru baterií a akumulátorů, v rámci kterých je stanovena minimální úroveň sběru vzhledem k množství uvedeném za daný rok na trh, což se bude samozřejmě realizovat prostřednictvím místních sběrných dvorů. (MŽP, 2013a)

Určitý dopad environmentální politiky na úroveň obcí představuje i Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR.

3.4 Vztah obcí a udržitelného rozvoje

V kapitole 1.3 jsem se zabývala tím, co to vlastně udržitelný rozvoj je. Nyní nastávají dvě otázky – co je vlastně cílem udržitelného rozvoje a jak ho obce mohou dosáhnout. Odpovědi na tyto otázky by nám měly poskytnout strategie udržitelného rozvoje. Protože nedíl-

nou součástí strategií udržitelného rozvoje jsou indikátory sloužící nejen k posuzování úspěšnosti strategií, ale rovněž k vymezení obsahu pojmu udržitelný rozvoj, zastavím se nejdříve u nich.

3.4.1 Indikátory udržitelného rozvoje

„Indikátory umožňují měřit a vyhodnocovat jednotlivé základní složky udržitelnosti - nosnou kapacitu přírody, vliv lidských aktivit na životní prostředí a kvalitu života a lidského společenství, tedy environmentální, ekonomický a sociální pilíř udržitelnosti.“ (Mezřický, 2005, s. 79)

Měření základních složek udržitelného rozvoje je poměrně složité. Tím je ztíženo definování strategií udržitelnosti, na něž je v první řadě kladen požadavek, aby byly realistické. Tím, že se mohou objevovat nejasnosti v základních otázkách, dochází k problémům už při samotném plánování udržitelného rozvoje. Výsledky prosazování strategií v praxi, resp. v politickém procesu jsou zatím problematické za předpokladu, že existující strategie jsou postaveny na chybných, neúplných či nepřesných indikátorech. Mezi základní příčiny obtížného měření udržitelného rozvoje patří (Mezřický, 2005, s. 79 – 87):

- Nejasná vazba mezi environmentálním, ekonomickým a sociálním pilířem, kdy podle teorie by měly být ve vzájemné rovnováze, avšak v praxi se mohou dostávat do rozporu.
- Nedostatečné množství dat o vybraných základních parametrech udržitelnosti, kdy tento nedostatek může komplikovat vytváření relevantních indikátorů. Problém je může být např. ten, že řadu klíčových hodnot spojených s udržitelným rozvojem neumíme transformovat do měřitelných údajů.
- Přebytek dílčích (specializovaných) dat a informací, kdy vlivem informační revoluce minulého desetiletí způsobila pokles kvality informací. Existuje sice obrovské množství dílčích dat, studií a expertiz srozumitelných pouze pro úzký okruh specialistů, avšak na druhé straně je potřeba fundovaného plánování a řízení udržitelného rozvoje.

Navzdory těmto problémům jsou indikátory udržitelného rozvoje oblastí, která se velmi dynamicky rozvíjí. Od úzce sektorových indikátorů (např. energetických, lesnických apod.) se za poslední dvacetiletí přešlo k indikátorovým rámcům, jež zkoumají a dávají do příčin-

né souvislosti jevy vyskytující se v různých sektorech – např. intenzitu dopravy a hluk. Nejvýznamnějším rámcem pro indikátory je schéma, které zavedla a prosazuje Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (dále OECD). Tento indikátorový rámec se nazývá **vliv-stav-odezva** (z anglického pressure-state-response) a jeho cílem není hodnotit stav jednotlivých složek životního prostředí zvláště, avšak komplexně popsat vztah mezi příčinami a následky environmentálních problémů a v širším smyslu právě i udržitelného rozvoje. Vlivy představují lidské činnosti ovlivňující životní prostředí, stavy charakterizují jednotlivé složky životního prostředí a odezvy řeší reakci lidské společnosti na tyto vlivy. Určitým prohloubením a modifikací tohoto modelu OECD je potom indikátorový rámec Evropské unie (dále EU), který rozlišuje hnací sílu, vliv, stave, dopad a odezvu. Tento rámec je prospěšný k lepší identifikaci příčinných souvislostí mezi vznikem environmentálního problému, resp. neudržitelného rozvoje, jeho projevy a také způsoby řešení. (Mezřický, 2005, s. 79 – 87)

Aby byly indikátory udržitelného rozvoje využitelné v procesu plánování, musí splňovat určité požadavky. Určitě by měly informovat o změně, která byla dosažena za nějaké časové období a u každého indikátoru by měly být známy a jasně vysvětleny důvody, z jakého důvodu byl vyvinut. Dalším důležitým požadavkem je, že počet indikátorů by měl být omezen, neboť rozsáhlé soubory indikátorů se stávají nepřehlednými, což poté uživatelům indikátorů komplikuje pochopení významu, smyslu a způsobu konstrukce indikátorů. To je samozřejmě pro uživatele jakožto zejména zpracovatele plánů udržitelného rozvoje negativním jevem. Třetí požadovanou vlastností vyšší účinnosti indikátorů je možnost jejich spojení s cílovou, resp. referenční hodnotou, protože cíle, jež jsou definovány ve strategiích či politikách, je možno lépe kontrolovat, lépe řídit a také je zajištěna vyšší transparentnost pro veřejnost. Jak cílené indikátory, tak indikátory stavu, které se používají mnohem častěji, je možno úspěšně používat pro poměrování a srovnávání úspěšnosti ať už různých plánů, politik, sektorů, tak i různých států. Indikátory jsou tak cennou zpětnou vazbou pro ty, kdo plány tvořili či pro rozhodovací sféru (v případě politik). (Mezřický, 2005, s. 79 – 87)

3.4.2 Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky a jeho vliv na obce

První strategie udržitelného rozvoje byla v ČR schválena v roce 2004, přičemž v současné době platný dokument nesoucí název Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR (dále SRUR ČR) byl schválen vládou dne 11. ledna 2010. Tento dokument představuje rámec

pro politická rozhodování v dlouhodobém časovém horizontu v souladu s mezinárodními závazky, které ČR zavázala plnit v souvislosti s jejím členstvím v EU, OECD a v Organizaci spojených národů (dále OSN), přičemž jsou respektovány specifické podmínky ČR. Cílem SRUR je vymežit možné hrozby – sociální, ekonomické a environmentální – pro vývoj ČR a navíc nalézt způsoby vyhnutí se těmto hrozbám. SRUR ČR slouží jako podklad zpracování koncepčních materiálů, ať už sektorových politik či akčních plánů. Dále slouží jako východisko strategického rozhodování ve státní správě, dále v rámci územní veřejné správy a následně pro jejich spolupráci a komunikaci se zájmovými skupinami. V důsledku přijetí SRUR Česká republika prokazuje, že soustavně dostává závazkům, jež vyplynuly ze závěrů jednání Světového summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu, který se konal v roce 2002. Dále prokazuje, že se hlásí k závěrům jednání na konferenci Země v Riu de Janeiro, jež se uskutečnila v roce 1992, k rozvojovým cílům uvedeným v Deklaraci tisíciletí OSN a taktéž k výsledkům jednání Komise OSN pro udržitelný rozvoj, jež se konalo v roce 2000. V ČR také funguje Rada vlády pro udržitelný rozvoj, pod jejíž záštitou jsou v návaznosti na SRUR zpracovávány situační zprávy, které mají za úkol zmapovat plnění cílů uvedených v SRUR a následně podávat informace politikům a veřejnosti týkající se stavu a vývoje v oblasti udržitelného rozvoje. V situačních zprávách jsou tedy publikovány stavy jednotlivých oblastí udržitelného rozvoje, jež jsou sledovány prostřednictvím sady indikátorů. (Mezřický, 2005, s. 145 – 156)

Hlavní priority strategie udržitelného rozvoje můžeme vidět na obrázku č. 1, přičemž časový horizont SRUR je stanoven do roku 2030.

Strategická vize udržitelného rozvoje ČR				
Prioritní osa 1: Společnost, člověk a zdraví	Prioritní osa 2: Ekonomika a inovace	Prioritní osa 3: Rozvoj území	Prioritní osa 4: Krajina, ekosystémy a biodiverzita	Prioritní osa 5: Stabilní a bezpečná společnost
<p>Priorita 1.1: Zlepšování podmínek pro zdravý život</p> <p>Priorita 1.2: Zlepšování životního stylu a zdravotního stavu populace</p> <p>Priorita 1.3: Přizpůsobit politiky a služby demografickému vývoji a podpořit mezigenerační a rodinnou soudržnost</p>	<p>Priorita 2.1: Podpora dynamiky národní ekonomiky a posilování konkurenceschopnosti (průmyslu a podnikání, zemědělství, služeb)</p> <p>Priorita 2.2: Zajištění energetické bezpečnosti státu a zvyšování energetické a surovinové efektivity hospodářství</p> <p>Priorita 2.3: Rozvoj lidských zdrojů, podpora vzdělávání, vědy a výzkumu</p>	<p>Priorita 3.1: Upevňování územní soudržnosti</p> <p>Priorita 3.2: Zvyšování kvality života obyvatel území</p> <p>Priorita 3.3: Účinněji prosazovat strategické územní plánování</p>	<p>Priorita 4.1: Ochrana krajiny jako předpoklad pro ochranu druhové diverzity</p> <p>Priorita 4.2: Odpovědné hospodaření v zemědělství a lesnictví</p> <p>Priorita 4.3: Adaptace na změny klimatu</p>	<p>Priorita 5.1: Posilování sociální stability a soudržnosti</p> <p>Priorita 5.2: Efektivní stát, kvalitní veřejná správa a rozvoj občanského sektoru</p> <p>Priorita 5.3: Zvyšování připravenosti ke zvládání dopadů globálních a jiných bezpečnostních hrozeb a rizik a posilování mezinárodních vazeb.</p>

Obrázek 1 Strategická vize udržitelného rozvoje České republiky
(Deník veřejné správy, 2010)

Ačkoliv česká legislativa nestanovuje povinnost obcí vytvářet konkrétní strategie udržitelného rozvoje, principy a požadavky strategického rozvoje by měly být podle Strategie regionálního rozvoje ČR na roky 2007 – 2013 začleněny také do strategií regionálních, resp. municipálních. Rovněž legislativa EU nezavádí tuto povinnost, ale např. podle dokumentu Rozhodnutí Rady Evropské unie o strategických obecných zásadách Společenství pro soudržnost ze dne 6. října 2006 je doporučeno vytvářet strategie udržitelného rozvoje na úrovni obcí. (Pastuszková a Zicha, 2012, s. 197 – 202)

Z uvedeného vyplývá, že je tedy ponecháno na uvážení jednotlivých obcí, jaký přístup zvolí a zda si vlastní strategii udržitelného rozvoje vypracují a budou se snažit ji implementovat. V analytické části této práce se dále budu zabývat tím, které konkrétní ekonomické nástroje lze na úrovni obcí využívat a jestli lze s jejich pomocí uplatňovat environmentální politiku a dosahovat udržitelného rozvoje.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ANALÝZA EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY VYUŽITELNÝCH NA ÚROVNI OBCÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Po vymezení základních teoretických poznatků se nyní podrobněji zaměřím na hledání a analýzu konkrétních ekonomických nástrojů environmentální politiky, které mohou využívat obce v ČR. V teoretické části jsem uvedla základní nástroje obecně, nyní se jim budu věnovat v rovině praktické, abych se od konkrétních existujících nástrojů přes jejich analýzu ve vybraných obcích dostala k srovnání environmentální politiky na úrovni vybraných obcí ČR.

Analýzu a srovnání používaných nástrojů environmentální politiky budu provádět také s cílem zhodnotit jejich přínos k udržitelnému rozvoji obcí. Přehled základních nástrojů environmentální politiky byl uveden výše, ale je třeba si uvědomit, že ne všechny nástroje mají obce možnost ovlivnit a ne všechny jsou využitelné k realizaci environmentální politiky a k podpoře udržitelného rozvoje na místní úrovni.

4.1 Daně

Jak bylo zmíněno v kapitole 2.2, jednou z forem ekonomických nástrojů environmentální politiky jsou daně, případně poplatky, jakožto nástroj internalizace negativních externalit. Tyto ekologické daně je třeba nějakým způsobem definovat, avšak definic existuje celá řada, což vyplývá z nejednotného názoru jednotlivých autorů. Jsou však známy dva přístupy k ekologické dani. Za ekologické daně se považují platby do veřejných rozpočtů, které když dojde k jejich zavedení či zvýšení, pozitivně zapůsobí na životní prostředí, což znamená, že za ekologickou daň můžeme považovat i takovou, která ve skutečnosti nezpůsobila snížení produkce škodlivin. Dle druhého přístupu je za ekologickou daň považována v podstatě jakákoliv daň, jejímž zavedením či zvýšením dojde k ovlivnění daňové základny, která je považována za environmentálně škodlivou. Z toho vyplývá, že ekologickou daní může být i taková daň, jejíž zavedení bylo spojeno s odlišným cílem než pozitivně působit na životní prostředí. (Kubátová, 2006, s. 258 – 260).

Daně spojené s environmentální politikou řadíme k takovým nástrojům, které potlačují činnosti omezující udržitelný rozvoj prostřednictvím cenového mechanismu. Princip jejich fungování spočívá v tom, že zvyšují ceny produktů, resp. aktivit, které neprospívají život-

nímu prostředí nebo jsou v rozporu s dalšími pilíři udržitelného rozvoje, tj. s ekonomickým nebo sociálním. Znečišťovatel se může rozhodnout, jakým způsobem sníží vliv tohoto cenového nástroje – zda nahradí stávající technologie ekologicky šetrnějšími, ukončí aktivity škodící životnímu prostředí apod. (Pastuszková a Zicha, 2012, s. 197 – 202)

4.1.1 Ekologické daně

Jak uvádí Svátková (2009) v důsledku podmínek členství České republiky v EU došlo k 1. lednu 2008 ke vzniku povinnosti ČR zavést ekologické daně – daň ze zemního plynu, z pevných paliv a z elektřiny. Tuto povinnost upravuje zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů a tímto je plně přenesena do české legislativy směrnice Rady 2003/96/ES, která mění strukturu rámcových předpisů Společenství o zdanění energetických produktů a elektřiny. (Celní správa České republiky, 2009)

Plátcem **daně ze zemního plynu** a některých dalších plynů může být dodavatel, jenž dodává plyn konečnému spotřebiteli na daňovém území², subjekt provozující distribuční či přepravní soustavu, subjekt provozující podzemní zásobník plynu a další fyzické nebo právnické osoby uvedené v zákoně. Plyn určený k výrobě tepla v domácnostech a domovních kotelnách, plyn sloužící jako pohonná hmota k vodním plavbám, plyn, který je určený k produkci elektřiny, případně ke kombinované produkci elektřiny a tepla, jestliže je toto teplo určeno k dodání domácnostem a jestliže se vyrábí v zařízeních o určité stanovené účinnosti, plyn potřebný v mineralogických postupech anebo sloužící v metalurgických procesech apod. je od daně osvobozen. Sazby daně se liší podle druhu plynu a nalezneme je v § 6 zákona o stabilizaci veřejných rozpočtů. Platí ale, že daňovým základem je množství plynu v megawatthodinách (MWh) spalného tepla a pokud není možné spalné teplo vyjádřit v MWh, stanoví se ve výši 15 MWh na jednu tunu plynu. Příjemcem výnosu z daně ze zemního plynu je státní rozpočet a využití výnosu není specifikováno. Správcem daně jsou celní orgány. (BusinessInfo, 2010; CENIA, 2012c; Stejskal, 2008, s. 93)

Plátcem **daně z pevných paliv** je dodavatel, který pevná paliva dodává konečnému spotřebiteli na daňovém území a další fyzické nebo právnické osoby uvedené v zákoně. Dani

² Daňovým územím se myslí území České republiky.

podléhá hnědé a černé uhlí, brikety, koks, polokoks a ostatní uhlovodíky, jestliže jsou určeny k použití, používány k výrobě tepla nebo nabízeny k prodeji. Od daně z pevných paliv jsou osvobozena paliva sloužící k výrobě koksu, elektřiny, sloužící jako pohonná hmota k vodním plavbám a to na vodách patřících do daňového území, sloužící k technologickým účelům podniku, v němž došlo k produkci pevných paliv a stejně jako v případě zemního plynu jsou od daně osvobozena paliva potřebná v mineralogických, metalurgických a v chemických procesech. Množství pevných paliv je vyjádřeno v GJ spalného tepla v obsaženého v původním roztoku a představuje základ daně. Sazba daně je stanovena na 8,50 Kč/GJ spalného tepla obsaženého v původním vzorku. Příjemcem výnosu daně z pevných paliv je opět státní rozpočet a využití není specifikováno. Správcem daně jsou celní orgány. (BusinessInfo, 2010; CENIA, 2012c; Stejskal, 2008, s. 93)

Plátcem **daně z elektřiny** může být dodavatel dodávající elektřinu konečnému spotřebiteli, subjekt provozující distribuční či přenosovou soustavu a některé další fyzické nebo právnické osoby uvedené v zákoně. Položky jako elektřina ekologicky šetrná, elektřina vyrobená z větrné, sluneční, vodní nebo geotermální energie, jakožto elektřina vyrobená z biomasy, případně z produktů z biomasy, elektřina vyrobená z palivových článků nebo z důlního plynu, elektřina, která je vyrobena již ze zdaněných výrobků podléhajícím dani spotřební, dani ze zemního plynu nebo dani z pevných paliv, jsou od daně osvobozeny. Základem daně je množství elektřiny vyjádřené v MWh a sazba daně je stanovena na 28,30 Kč/MWh. Příjemcem výnosu daně z elektřiny je státní rozpočet. Správcem daně jsou celní orgány. (BusinessInfo, 2010; CENIA, 2012c; Stejskal, 2008, s. 93)

Jak jsem uvedla výše, příjmy z některých daní, či jejich část, plyne do rozpočtů obcí ČR. Místní rozpočty tedy získávají určitou část z celostátních daní, přičemž konkrétní poměry jsou stanoveny v zákoně o rozpočtovém určení daní, avšak výnosy z daní ekologických do místních rozpočtů neplynou.

Protože obce nemají žádný vliv na strukturu ani výši daňových příjmů, nemohou prostřednictvím ekologických daní realizovat environmentální politiku, ani politiku ovlivňující udržitelný rozvoj.

4.1.2 Další daně související s environmentální politikou

V souvislosti se zmíněným výše, mimo ekologické daně existují i takové, jejichž primární důvod vzniku nebyl z důvodu pozitivního ovlivňování životního prostředí, přesto takovou

vlastnost mají. Patří sem **daň silniční**, která ale nesouvisí s hospodařením obcí (příjemcem daně a tím, kdo s ním hospodář je Státní fond dopravní infrastruktury - SFDI). Jako druhou v pořadí je **spotřební daň z minerálních olejů**.

Do daní souvisejících s ochranou životního prostředí se tedy řadí i **spotřební daň z minerálních olejů**, protože spalování minerálních olejů, jež se používají jako pohonné hmoty či jako topná paliva, způsobuje znečištění životního prostředí a všechny členské země EU musí tuto daň uplatňovat. Mezi minerální oleje řadíme olovnatý a bezolovnatý benzin, plynový a těžký ropný olej, petrolej, kapalný ropný plyn a metan. Tyto jsou předmětem daně a každému je zákonem stanovena minimální sazba. Plátcem daně z minerálních olejů je např. fyzická nebo právnická osoba, která používá nebo prodává minerální oleje pro pohon motorů nebo k výrobě tepla a další osoby uvedené v zákoně č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních. Příjemci výnosu z této daně jsou dva. 90,9% výnosu plyne do státního rozpočtu a jeho využití není specifikováno. Zbytek, tedy 9,1% plyne do SFDI. Správcem daně jsou celní orgány. (CENIA, 2012c; Evropský parlament, 2006)

Z hlediska dopadu těchto dvou daní na úroveň obcí je situace stejná, jako u daní ekologických. Ani zde neexistuje žádná spojitost a výnos z nich neplyne do rozpočtů obcí a tyto ani nemají možnost jejich výši ovlivňovat.

Shrnutí k daním souvisejících s environmentální politikou bych uvedla asi takto. Ekologické daně působí k udržitelnosti a k ochraně životního prostředí prostřednictvím omezování nepříznivých aktivit. Jejich efektivnost spočívá ve zvyšování ceny zboží a aktivit, které nejsou ekologicky příznivé nebo působí proti dalším dimenzím udržitelného rozvoje – v ekonomickém a sociálním pilíři. Daný subjekt má možnost se rozhodnout, jakým způsobem eliminuje vliv ekonomického nástroje, jak na něj zareaguje a zda změní své chování. Může se rozhodnout, jestli ukončí své aktivity, nahradí stávající technologie ekologicky šetrnějšími apod.

Jak jsme si mohli povšimnout, výnosy z těchto daní mající bezprostřední vztah k udržitelnému rozvoji z titulu potlačování činností bránících udržitelnému rozvoji plynou do státního rozpočtu, žádná z nich neplyne přímo do místních rozpočtů, obce nejsou ani správcem těchto daní. Jinými slovy patří do skupiny ekonomických nástrojů environmentální politiky, avšak nemohou být využity k prosazování environmentální politiky ani k dosahování udržitelného rozvoje na úrovni obcí.

4.2 Poplatky

„Poplatky placené podle jednotlivých zákonů k ochraně životního prostředí jsou platby postihující znečišťování životního prostředí a ohrožování zdraví a životů lidí, zvířat a rostlinstva v důsledku lidské činnosti.“ (MŽP, 2010a)

Účelem poplatků je donutit znečišťovatele, aby platili za svou environmentálně nepříznivou činnost, ale jejich přínosem je také snižování objemu škodlivých látek, jež jsou uvolňovány do životního prostředí, jelikož v případě sníženého množství vypouštěných látek dochází ke snižování plateb. Znovu je tedy zdůrazněn fakt internalizace negativních externalit do nákladů znečišťovatelů. (MŽP, 2010a)

Poplatky k ochraně životního prostředí se od obecných daní odlišují především rozpočtovým určením, protože výnosy z těchto poplatků se využívají k nápravě škod na životním prostředí a na podporu environmentálně zaměřených projektů, obzvláště formou dotací a půjček ze SFŽP. Dotacím se budu věnovat v kapitole 4.3. (MŽP, 2010a)

Tyto příjmy, jež mohou být charakterizovány jako příjmy zpravidla daňového charakteru, jsou příjmem, který souvisí s činností státní správy, a jsou spravovány místními orgány dle zvláštních právních předpisů. (Pastuszková a Zicha, 2012, s. 197 – 202)

Nyní se budu zabývat analýzou existujících poplatků souvisejících s hospodařením obcí v ČR a jejich environmentální politikou.

4.2.1 Znečišťování vod

Znečišťováním vod se zabývá zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon). K ochraně vod stanovuje poplatek za odebrané množství podzemní vody, poplatek za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních a poplatek za vypouštění odpadních vod do vod povrchových, přičemž pouze první dva se týkají hospodaření obcí.

Poplatek za odebrané množství podzemní vody je hrazen oprávněnou osobou, které byl odběr podzemní vody povolen a platí jej za skutečné množství vody, kterou odebral a podle účelu odběru vody. Existují určité výjimky, kdy povinnost uhradit poplatek neplatí, např. při odběru vody z důvodu záměru získat tepelnou energii, také za odběry vody prováděné za účelem eliminovat stupeň znečištění podzemních vod nebo také při odběru vody, jež má sloužit hydraulické ochraně podzemních vod proti znečištění. Příjemci poplatku jsou dva.

50% výnosu obdrží SFŽP. 50% plyne do rozpočtu kraje, konkrétně toho, na jehož území dochází k odběru podzemní vody. Výnos potom plyne pouze na podporu obnovy a výstavby vodohospodářské infrastruktury, zejména pro obec, na jejímž území k odběru podzemní vody dochází a na nápravná opatření sledující nápravu ekologické újmy jak na povrchových, tak na podzemních vodách. (CENIA, 2012c; EAGRI, 2009)

Poplatek za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních se neplatí, pokud se jedná o vypouštění těchto vod ze staveb určených k bydlení a k individuální rekreaci. V ostatních případech je poplatek stanoven na 350 Kč za každého obyvatele za kalendářní rok dle kapacity zařízení sloužícího k čištění odpadních vod. Existují opět případy, na které se povinnost platit tento poplatek nevztahuje. Poplatek se nevztahuje na vypouštění znečištěných vod takových, jejichž znečištění bylo sníženo po jejich vyčerpání z podzemních vod, na vypouštění vod, které byly použity k získání tepelné energie. Poplatek se dále nevztahuje na vypouštění přírodních minerálních vod, jež jsou zvláštním zákonem uznané jako přírodní léčivý zdroj, jestliže nedošlo k jejich využití při lázeňské péči a na vypouštění vod přírodních minerálních, jestliže nedošlo k jejich využití v souvislosti s výrobou balených minerálních vod. Příjemce tohoto poplatku je obec, již náleží katastrální území, na kterém k vypouštění dochází, přičemž při stanovení výše poplatku se řídí dle správního řádu. Využití výnosů z tohoto poplatku není specifikováno. (CENIA, 2012c; EAGRI, 2009)

Z uvedených poplatků za znečišťování vod se pouze poplatek za odebrané množství podzemní vody může vztahovat k dosahování udržitelného rozvoje prostřednictvím prostředků získaných z rozpočtu kraje. Tento poplatek můžeme taktéž považovat za ekonomický nástroj působící proti činnostem, které omezují udržitelný rozvoj. Poplatek má za cíl eliminovat negativní externality na celospolečenské úrovni prostřednictvím zvyšování nákladů uživatelů podzemní vody. Tzn., že se je snaží donutit k tomu, aby snížili rozsah čerpání tohoto vzácného zdroje prostřednictvím principů cenového mechanismu (pomocí zvyšování nákladů daného subjektu), tudíž tento poplatek reprezentuje ekonomické nástroje použitelné k realizaci environmentální politiky a k podpoře udržitelného rozvoje obzvláště ve vztahu k environmentálnímu pilíři. Důležité je však vyzdvihnout fakt, že sama obec tedy nemůže ovlivnit výběr poplatku a přerozdělení jeho výnosu má v kompetenci krajský úřad, který ho může obci přidělit, a to formou dotace.

4.2.2 Nakládání s odpady

V oblasti nakládání s odpady jsou ekonomickými nástroji k ochraně životního prostředí využívané obcemi stanoveny následující poplatky. První z nich je poplatek za uložení odpadů na skládky. Dále obec zavede poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů a do této skupiny poplatků náleží také a odvod na jaderný účet. (CENIA, 2012c)

Nakládáním s odpady se zabývá zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů. Významnou roli zde také hraje zákon č. 174/2012, kterým se mění zákon č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů týkající se především místního poplatku na provoz systému zpracovávajícího odpad. (MŽP, 2010b)

Poplatek za uložení odpadů na skládku se skládá ze dvou složek. Základní složka se týká všech kategorií odpadu – komunální, nebezpečný a ostatní. V případě uložení odpadu nebezpečného se navíc musí platit složka riziková. Od původce odpadu poplatek vybírá subjekt provozující skládku při ukládání odpadů na tuto skládku, přičemž konkrétní sazby výše poplatku jsou stanoveny zákonem. V případě, že odpad na skládku ukládá obec a je tedy původcem tohoto odpadu, nedochází k výběru základní složky poplatku, jestliže skládka se nachází v jejím katastrálním území. Subjekt provozující skládku potom poplatky, které vybral, odvede příjemci poplatku. Příjemci tohoto poplatku jsou dva. 80% výnosu (základní složka) náleží do příjmu obce, na jejímž katastrálním území se skládka nachází a 20% výnosu (riziková složka) plyne do SFŽP. Toto rozdělení platí pouze u nebezpečných odpadů, u ostatních odpadů plyne 100% výnosu přímo do příjmů obce. (MŽP, ČSÚ a CENIA, 2009)

Místní poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů se podobně jako poplatek za uložení odpadu na skládku skládá ze dvou složek. Jedná se o částku stanovenou na osobu za kalendářní rok ve výši až 250 Kč a částku odvíjející se od skutečných nákladů obce vynaložených na sběr a svoz netříděného komunálního odpadu za předchozí kalendářní rok ve výši až 750 Kč (taktéž stanoveno na jednu osobu). Rozpočítání nákladů na sběr a svoz netříděného komunálního odpadu připadající na osobu obec stanoví v obecně závazné vyhlášce. Poplatek má povinnost zaplatit fyzická osoba v obci, v níž má trvalý pobyt a dále také fyzická osoba vlastnící na území dané obce stavbu, která je určena k individuální rekreaci nebo také byt či

rodinný dům, ve kterých není k trvalému pobytu hlášena žádná fyzická osoba (ve výši poplatku za jednu osobu). Poplatek musí rovněž platit cizinec s povoleným trvalým či přechodným pobytem na dobu přesahující 90 dnů, cizinec pobývající na území ČR přechodně v době přesahující tři měsíce a osoba, které byla udělena mezinárodní ochrana nebo dočasná ochrana. Příjemcem poplatku je obec a výnos může být použit na provoz systému shromáždování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů, ale ze zákona není přímo stanoveno účelové určení výnosu z tohoto poplatku. (Lešanská, 2012; Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech)

Odvod na jaderný účet má v kompetenci Správa úložišť radioaktivních odpadů (dále SÚRO). Výnosy jsou přerozdělovány ve prospěch obcí, které mají na svém katastrálním území úložiště radioaktivních odpadů. Vláda může v průběhu schvalování rozpočtu SÚRO rozhodnout o náhradě výdajů původci v případě, že bude radioaktivní odpad bezpečně zneškodněn takovým způsobem, že náklady SÚRO na činnosti, jež jsou spojeny s odpady daného původce, nebudou dosaženy v očekávané výši a zároveň došlo k ukončení činnosti původce, která byla zdrojem vzniku radioaktivních odpadů. Poplatek je stanoven ve výši 50 Kč za 1 Mwh vyrobené elektrické energie měřené na svorkách generátoru. (CENIA, 2012c, Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech)

K realizaci environmentální politiky a udržitelného rozvoje na úrovni obcí se nejlépe hodí poplatek za provoz systému nakládání s odpady, jehož výši si obec stanoví sama, i když v rozsahu daném zákonem. Poplatek za uložení odpadu na skládku je příjmem, ale obec neovlivní jeho sazbu, která je dána zákonem, podobně je to s odvodem na jaderný účet.

4.2.3 Znečišťování ovzduší

Znečišťováním ovzduší a poplatky za tuto činnost upravoval zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší ve znění pozdějších předpisů, který byl zrušen. Nyní je v platnosti zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší. V oblasti znečišťování ovzduší a jeho ochrany na úrovni obcí existují poplatky za jeho znečišťování, kterého se dopouštějí provozovatelé zdrojů znečišťování.

Provozovatelé malých, středních, zvláště velkých a velkých stacionárních zdrojů³ mají ze zákona povinnost platit poplatky za znečišťování ovzduší, jehož se dopouštějí. O výši poplatků rozhoduje buď krajský úřad, obecní úřad obcí s rozšířenou působností nebo obecní úřad – podle velikosti stacionárního zdroje. Poplatek se platí jednou za kalendářní rok, v průběhu kterého je stacionární zdroj v provozu a výše záloh se odvíjí od skutečného množství vypuštěných znečišťujících látek z minulého kalendářního roku. (Zákon č. 201/2012 Sb., o ovzduší)

Poplatky za znečišťování ovzduší provozovatelů **malých** stacionárních zdrojů má v kompetenci příslušná obec, která rozhoduje o jeho výši a také jej vybírá, případně vymáhá. Roční výši poplatku obec vyměřuje jako pevnou částku v rozmezí daném zákonem, přičemž se přihlíží k velikosti stacionárního zdroje, jak dlouho byl v poplatkovém období v provozu, dále k druhu a spotřebě paliva. Orgán obec rovněž eviduje malé stacionární zdroje, jež mají povinnost k tomuto poplatku, zaznamenává také údaje o vyměřených poplatcích těchto zdrojů, jež způsobují znečištění. Výnos z poplatků náleží obci, která má povinnost jej použít k účelům ochrany životního prostředí. (Zákon č. 201/2012 Sb., o ovzduší)

Poplatky za znečišťování ovzduší provozovatelů **středních** stacionárních zdrojů má na starosti obecní úřad obce s rozšířenou působností, a který vede evidenci středních zdrojů, jakožto i poplatků, které jim byly vyměřeny. Provozovatel středního zdroje sám vypočítá výši poplatku dle pravidel uvedených v zákoně za produkci znečišťujících látek nebo určité skupiny těchto látek, pro něž má určen emisní limit, případně jiné podmínky provozu emisní limity nahrazující. Výši poplatku musí vyčíslit za každý zpoplatněný zdroj a poté jej oznámit správci poplatku, který údaje prověří a rozhodne o vyměření poplatku. Výběr a vymáhání se potom uskutečňuje prostřednictvím celního úřadu určeného na základě umístění stacionárního zdroje. Výnosy z poplatků plynou ve prospěch SFŽP k ochraně ŽP. Obce

³ Stacionárním zdrojem znečišťování ovzduší se rozumí zařízení spalovacího či jiného technologického procesu, které způsobuje nebo může způsobovat znečišťování ovzduší, dále se může jednat o šachty, lomy či jiné plochy, u kterých je možnost zapaření, úletu nebo hoření znečišťujících látek. Stacionárním zdrojem může být i plocha, na níž se provádí činnosti způsobující znečišťování a v neposlední řadě také skládky a sklady paliv, produktů, odpadů a surovin, případně obdobná zařízení a činnosti. (EUROCHEM, 2009)

s rozšířenou působností jsou tedy pouze správcem tohoto poplatku. (Zákon č. 201/2012 Sb., o ovzduší)

Z uvedeného vyplývá, že pouze poplatek za znečišťování ovzduší provozovatelů malých stacionárních zdrojů je plně v režii obce a lze jej využít k realizaci environmentální politiky, v případě středních zdrojů je obec s rozšířenou působností pouze správcem poplatku a v případě zvláště velkých a velkých zdrojů je už v kompetenci krajů. Tudíž první uvedený je z hlediska problematiky této práce podstatný.

K poplatkům za znečišťování ovzduší je potřeba dodat, že v roce 2012 byl schválen návrh, který ruší povinnost stacionárních zdrojů platit za vypouštění oxidů síry, oxidů dusíku oxidu uhelnatého, těkavých organických látek, těžkých kovů a polycyklických aromatických látek a to počínaje rokem 2015. Následně roku 2022 má dojít ke zrušení poplatků za emise prachu, čímž dojde k porušení jedné z hlavních zásad týkající se ochrany životního prostředí, kdy původce znečištění má platit za nepříznivé vlivy své činnosti. (Šťovíček, 2012)

Poplatky za znečišťování ovzduší jsou klasickým ekonomickým nástrojem environmentální politiky. Vzhledem k jejich povaze mají možnost ovlivňovat udržitelný rozvoj, resp. mohou motivovat spotřebitele k udržitelnému chování. Obce však nejsou schopny měnit jejich velikost, ale v některých případech se mohou např. pohybovat v určitém cenovém rozpětí, což je v případě poplatku provozovatelů malých stacionárních zdrojů.

Poplatky a také pokuty, jež pracují na tom samém principu, užívají cenový mechanismus podobně jako daně. Poplatek rovněž zvyšuje cenu výrobků, případně aktivit působících proti udržitelnému rozvoji na úrovni celospolečenských nákladů. Podobnost s daněmi spočívá také v tom, že danému subjektu je dána určitá volnost v rozhodování, jak se vyhnout placení tohoto poplatku.

4.2.4 Další poplatky a odvody

Kromě uvedených poplatků v oblasti znečišťování vod, nakládání s odpady a znečišťování ovzduší existují v prostředí ČR ještě následující poplatky a odvody.

Roční úhrada z dobývacího prostoru dle zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství – horní zákon. Těžba hornin, jakožto využívání horninového prostředí, se pojí s placením úhrady z dobývacího prostoru. Příjemcem úhrady je obec a sazba je stanovena na 100 – 1500 Kč/ha, přičemž se přihlíží ke stupni ochrany životního prostředí da-

ného území, charakteru činnosti a jejímu dopadu na životní prostředí. Patří sem také **úhrady z vydobytých nerostů na výhradních ložiskách nebo také vyhrazených nerostů po jejich úhradě a zušlechtění**, přičemž 75% výnosu plyne do rozpočtu obce a zbytek, tedy 25% do státního rozpočtu a je poté použit k nápravě škod způsobených na životním prostředí v důsledku dobývání výhradních i nevyhrazených ložisek. Sazba je stanovena zákonem tak, že může činit nejvýše 10% z tržní ceny vydobytých nerostů. (CENIA, 2012c; Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství)

Odvod za kácení dřevin pro výstavbu je spojen s povoleným kácení dřevin z důvodu výstavby. Teoretický výnos odvodu náleží obci, která jej používá na zlepšení stavu životního prostředí. Tento poplatek však v praxi není možné vybírat, protože dosud nebyl vydán samostatný zákon, který by vymezil výši odvodů, jakožto podmínky pro jejich ukládání. (CENIA, 2012c)

Dalšími nástroji jsou poplatky a odvody v rámci managementu přírodních zdrojů a půdního managementu.

Management přírodních zdrojů – poplatek za oprávnění provádět ložiskový průzkum hradí fyzická nebo právnická osoba disponující oprávněním k hornické činnosti. Příjemce obec, využití není účelově určeno. Sazba je určena ze zákona, obec tedy její výši nemůže ovlivnit. (CENIA, 2012c)

Půdní management – k ochraně zemědělské a lesní půdy:

- **odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu** se řídí zákonem č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu a jsou spojeny s takovými pozemky, s nimiž se nakládá v souvislosti s jinými než zemědělskými účely, především v případě zakládání kvalifikovaných staveb nebo při změně druhu pozemku. V případě záměru odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu pro nezemědělské účely je mimo výjimky potřebný souhlas orgánu ochrany zemědělského půdního fondu dle zvláštních právních předpisů uvedených v zákoně č. 183/2006 Sb., stavební zákon. Půdu je možné ze zemědělského půdního fondu odejmout dočasně či trvale. Dočasně odejmout ji lze, jen pokud dojde po ukončení účelu jejího odnětí k rekultivaci takovým způsobem, aby mohlo dojít k navrácení do zemědělského půdního fondu. Výše odvodu se stanoví na základě výměry, bonity půdy a podle důvodu odnětí. Příjemci odvodu jsou dva: 85% náleží do státního rozpočtu, zbytek

obci a SFŽP. Nutno však zdůraznit, že v praxi je situace taková, že dosud nebyl vydán samostatný zákon stanovující výši odvodů a podmínky pro jejich ukládání, a tudíž je značně problematické, ne-li nemožné, poplatek vybírat. (EPIS, 2010)

- **poplatek za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa** dle zákona č. 289/1995 Sb., o lesích se platí tehdy, kdy dochází k převodu na jiný druh a jiný účel využití pozemku, než je u pozemku lesního a vlastník tohoto pozemku už nadále nebude svazován povinnostmi vyplývajícími z lesního zákona, který ukládá daný pozemek účelně lesnický obhospodařovat. Odnětí se provádí z toho důvodu, že mnoho pozemků, vedených v katastru nemovitostí jako pozemky lesní a určené k plnění funkcí lesa, prakticky funkci lesa neplní. Takovými pozemky jsou např. pozemky nacházející se pod rekreačními chatami nebo okolo nich. Příjem z poplatku připadá z 40% na obec, která jej využívá na zlepšení životního prostředí v obci nebo pro zachování lesa. 60% je příjmem SFŽP k ochraně životního prostředí. Výše poplatku se mění, protože se odvíjí od průměrné ceny dřeva, kterou jednou ročně vyhláší Ministerstvo zemědělství. (Nergl, 2013)

4.3 Dotační programy v environmentální politice

Dotace a granty jsou ekonomickými nástroji, které mohou podporovat udržitelný rozvoj ve smyslu finanční podpory. Jejich cílem je zvýšit produkci zboží a služeb, jež mají příznivý vliv na environmentální, ekonomický nebo sociální pilíř udržitelného rozvoje, poněvadž dojde ke snížení výrobních nákladů a zároveň ke zvýšení produkce. (Pastuszková a Zicha, 2012, 197 – 202)

Nyní se zaměříme na konkrétní finanční zdroje určené na ochranu přírody a krajiny. Jsou to programy, ze kterých lze po splnění stanovených kritérií čerpat peněžní prostředky, nebo je zde také možnost předložit projekty s cílem realizace určitého záměru. V zásadě existují dvě základní cesty – Evropské programy financované z fondů EU a Národní programy financované ze zdrojů Ministerstva životního prostředí. (MŽP, 2010c)

Po vstupu ČR do EU došlo ke značnému rozšíření dostupnosti peněžních prostředků na ochranu přírody a krajiny. Prostřednictvím MŽP je realizován Operační program Životní prostředí (dále OP ŽP). Prostřednictvím MŽP lze projekty předkládat i do programu LIFE+. Dále je možné projekty podávat v rámci Finančních mechanismů Evropského hos-

podářského prostoru (dále EHP) a v budoucnu se plánuje také ve Finanční pomoci Norska. (MŽP, 2010c)

„Za čerpání finančních prostředků z II. pilíře společné zemědělské politiky, zaměřené kromě jiného i na ochranu životního prostředí a rozvoj venkova, je odpovědné Ministerstvo zemědělství, v jehož gesci se nachází Program rozvoje venkova na období 2007 – 2013.“ (MŽP, 2010c)

Existují také programy v oblasti rybaření – prostřednictvím rybářské politiky EU se z Evropského rybářského fondu podporuje Operační program Rybářství 2007 – 2013, jež rovněž náleží k činnostem Ministerstva zemědělství. (MŽP, 2010c)

Pro snadnější orientaci vidíme přehled dotačních programů v příloze č. 1. V tabulce je přehledně zobrazeno, zda se jedná o programy EU či programy národní a rovněž lze snadno zjistit, kdo je vrchním garantem jednotlivých programů. (MŽP, 2010c)

Podstatou některých dotačních programů se budu zabývat dále. Nejdříve se zaměřím na zdroje z EU.

4.3.1 NATURA 2000

Nejdříve se podívejme na již výše zmíněný program Natura 2000. Soustava Natura 2000 je tvořena souborem chráněných území nacházejících se ve všech státech patřících do EU. Hlavním cílem je ochrana ohrožených typů přírodních stanovišť a druhů majících evropský význam. Soustava Natura 2000 je na základě rozhodnutí Evropské komise financována tzv. integrovaným přístupem. To znamená, že není vytvářen žádný speciální finanční nástroj, ale využívají se už existující fondy EU. Nejprve muselo dojít k navržení lokalit k zařazení do Natury 2000, dále bylo potřeba zajistit jejich územní ochranu. Další fází představuje už aktivní ochrana a aktivní správa těchto lokalit, z čehož plyne potřeba značné náročnosti na peněžní prostředky. Finanční podpora hospodaření v daných lokalitách plyne ze Společné zemědělské politiky zastoupené Evropským zemědělským fondem pro rozvoj venkova a Evropským rybářským fondem, kterým se věnuji níže. Soustava Natura 2000 je implementována prostřednictvím opatření 6.1 Operačního programu Životního prostředí. Dále zde figuruje program LIFE+, který je ve spojitosti s některými specifickými činnostmi vztahující se k soustavě Natura 2000, jež nejsou pokryty pomocí jiných nástrojů. Jedná se např. o

činnosti v oblasti komunikace vedoucí k podpoře vytváření partnerství na místní úrovni, o technickou podporu v rámci přípravy řídicích plánů apod. (MŽP, 2007, s. 48)

4.3.2 Operační program Životní prostředí

„Tento operační program je určen na ochranu a zlepšování kvality životního prostředí jako základního principu udržitelného rozvoje s odkazem na strategické cíle ČR v oblasti životního prostředí v letech 2007 – 2013.“ (MŽP, 2007, s. 6 – 8)

V rámci tohoto programu je finanční podpora čerpána z Evropského fondu pro regionální rozvoj a dále ze zdrojů Fondu soudržnosti. Co se týče ochrany přírody a krajiny, důležitá jsou především opatření spadající do prioritní osy 1, oblast podpory – Omezování rizika povodní, poté celá osa 6 – Zlepšování stavu přírody a krajiny a osa 7 – Rozvoj infrastruktury pro environmentální vzdělávání, poradenství a osvětu. (MŽP, 2007, s. 6 – 8)

Důležitá je zejména prioritní osa č. 6, která má určeny tyto specifické cíle – začlenit systém Natura 2000, obnovovat a chránit přírodní biotopy vč. biotopy přírodě blízké, obnovovat a chránit ohrožené živočišné a rostlinné druhy, obnovit ekologickou stabilitu krajiny, zdokonalovat vodní režim krajiny, zajišťovat prevenci sesuvů, prevenci skalních řícení, regenerovat urbanizované krajiny. (MŽP, 2007, s. 6 – 8)

O tuto dotaci mohou požádat obce, dále fyzické nebo právnické osoby, kraje, neziskové organizace, správci vodních toků, příspěvkové organizace atd., přičemž program je určen na období let 2007 – 2013. Řídícím orgánem je MŽP, zprostředkovatelem je SFŽP ČR a u osy 1, oblast podpory a celé osy 6 provádí ekologické a technické zhodnocení projektů zaštiťuje Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. (MŽP, 2007, s. 6 – 8)

4.3.3 Program rozvoje venkova

Program rozvoje venkova spadá do politiky rozvoje venkova ČR určeného pro období 2007 – 2013 a navazuje na Horizontální plán rozvoje venkova. Tento program se orientuje především na zvýšení kvality venkovského prostoru na principu trvale udržitelného rozvoje, snížení negativních vlivů vyplývajících z intenzivního zemědělského hospodaření působícího na krajinu a životní prostředí a celkové zlepšení životního prostředí. Pro oblast ochrany životního prostředí jsou navrženy vhodné konkrétní dotační tituly. Nalezneme je v ose I – opatření zaměřená na osvětovou a poradenskou činnost, dále pak v ose II – soubory

opatření orientujících se na udržitelné využívání zemědělské a lesní půdy a v ose III zabývající se podporou cestovního ruchu a kulturním dědictvím venkova, resp. jeho využitím. Opatření jsou spolufinancována Evropským zemědělským fondem pro rozvoj venkova. (MŽP, 2007, s. 6 – 8)

„Opatření zaměřená na ochranu přírody a krajiny se nacházejí převážně ve druhé ose tohoto programu, speciálně jde zejména o agroenvironmentální opatření, platby v rámci NATURA 2000 na zemědělské půdě a v lesích a lesnicko-environmentální platby.“ (MŽP, 2010c)

Tento dotační program je primárně určen pro subjekty zemědělsky nebo lesnický hospodařící, dále také pro obce, neziskové organizace atd. Žádosti zpracovávají Pozemkové úřady Ministerstva zemědělství (dále MZe) a Zemědělské agentury. (MŽP, 2007, s. 6 – 8)

4.3.4 Operační program rybníkářství

Tento program podporuje rybníkářské odvětví opět v letech 2007 – 2013. Zaměřuje se především na podporu trvale udržitelného hospodaření, využívání přírodního bohatství v rámci celého rybníkářského sektoru. Mimo to se nezapomíná na ochranu a zlepšování stavu životního prostředí v oblasti rybníkářského hospodaření. Jedná se o podporu šetrného hospodaření na rybnících prostřednictvím přijetí opatření k ochraně vodního prostředí. Program je zaměřen v první řadě na území mající vysokou přírodní hodnotu. Toto je zachyceno v opatření s názvem Vyrovnávací platby na zlepšení vodního prostředí a v Opatření na ochranu a rozvoj vodních živočichů a rostlin. (MŽP, 2007, s. 6 – 8)

Tento dotační program je dostupný např. pro správce vodních toků, rybníkářské svazy, výzkumné ústavy, podnikající fyzické a právnické osoby apod. Žádostmi se jako u předchozího programu zabývají Pozemkové úřady MZe a Zemědělské agentury. (MŽP, 2007, s. 6 – 8)

4.3.5 Program LIFE+

„Obecným záměrem nástroje LIFE+ je přispět k rozvoji, monitorování provádění, hodnocení a zveřejňování politiky a právních předpisů Evropského společenství v oblasti životního prostředí. Cílem programu je mimo jiné zajištění péče o územní soustavy Natura 2000 a o druhy chráněné podle směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích.“ (MŽP, 2007, s. 8)

Mezi další střediska zájmu patří také klimatické změny, životní prostředí v souvislosti se zdravím člověka, udržitelné užívání přírodních zdrojů. Jelikož má tento program omezený rozpočet, bylo určeno, že bude doplňovat a zvyšovat úroveň ostatních finančních nástrojů EU. V rámci programu LIFE+ lze financovat především ta opatření, jež nelze zcela pokrýt ze strukturálních, případně dalších fondů EU. Jedná se např. o specifické přístupy v oblasti ochrany přírody, technická pomoc, kampaně, komunikace, monitoring apod. (MŽP, 2007, s. 6 – 8)

Co se týče žadatelů tohoto dotačního programu, je poměrně široký. Je dostupný i pro obce, dále pro různé nevládní organizace, výzkumné ústavy, agentury apod. Koordinaci programu v ČR má MŽP. (MŽP, 2007, s. 6 – 8)

Vrchní garanci výše uvedených dotačních programů zajišťuje MŽP České republiky. Toto byly tedy Evropské programy financované z fondů EU, nyní se zaměříme na Národní programy financované ze zdrojů MŽP.

4.3.6 Program péče o krajinu

Tento program není určen pro projekty investičního charakteru, ani s cílem financovat projekty, jejichž cílem je dosažení zisku. Cílem je v první řadě pečovat o krajinu (obsahuje podprogram Péče o krajinu) a o zvláště chráněné části přírody. Zažádat o tuto dotaci může vlastník nebo nájemce pozemku, na kterém proběhne realizace projektu, ať už se jedná o osobu fyzickou či právnickou, dále je určen pro organizační složky státu. (MŽP, 2007, s. 9 – 13)

4.3.7 Program revitalizace říčních systémů

Hlavním smyslem programu revitalizace říčních systémů je podporovat obnovu prostředí přírody, jakož i zdrojů, jež jsou užívány člověkem. V rámci programu je přijat předpoklad postupného dosahování cílů vedoucích k zachování a podpoře biologické rozmanitosti, vhodnějšího uspořádání vodních poměrů v dané krajině, zlepšování čistoty a kvality vod a funkčního využití území v souvisejících oblastech. Záměry programu jsou orientovány především na revitalizaci přirozených funkcí vodních toků, na revitalizaci prvků ÚSES vázaných na vodní režim a jejich zakládání, na obnovu retenčních (tj. zadržovacích) schopností krajiny a na odstraňování příčných překážek na vodních tocích, jež se na nich vyskytují nepřírodně. (MŽP, 2007, s. 9 – 13)

Žadatelé o finanční podporu z tohoto programu jsou různí. Může jít o vlastníky pozemků, případně vodohospodářských staveb, na kterých má k revitalizačnímu opatření dojít, mohou jimi být správci toků, státní a neziskové organizace, nájemce pozemků, akciové společnosti vodovodů a kanalizací a v neposlední řadě obce, případně svazky obcí. (MŽP, 2007, s. 9 – 13)

4.3.8 Program péče o urbanizované prostředí

Ústřední myšlenkou tohoto programu je pečovat o zeleň v urbanizovaném prostředí. Toto se má projevit zejména ve snaze uchovávat, regenerovat, případně zakládat plochy obecní zeleně, přispívat k obnově složek životního prostředí zejména v oblastech typických svou průmyslovou, výrobní či dopravní funkcí. Dalším cílem je opětná přeměna ploch, jež jsou poznamenané výrobní činností v minulosti a ploch nevyužitých, tzv. brownfields. Dosažení těchto cílů je možno realizovat prostřednictvím studií, jejichž vznik je financován právě z finančních prostředků tohoto programu. (MŽP, 2007, s. 9 – 13)

Program péče o urbanizované prostředí je určen žadatelům s právní subjektivitou, ať už se jedná o veřejnoprávní nebo soukromoprávní subjekty, které jsou vlastníky předmětných pozemků. Nájemci těchto pozemků mohou využít tento program jen po předložení písemného souhlasu jeho vlastníků. (MŽP, 2007, s. 9 – 13)

Tyto tři programy zajišťuje MŽP prostřednictvím SFŽP ČR a mohou být využívány i obcemi ČR.

4.3.9 Další dotační programy

Mezi další finanční zdroje patří přímé dotace k podpoře vodního hospodářství, kdy podpory jsou určeny zejména k vytváření protipovodňových opatření – údržba rybníků a jejich hrází. Podobný je program poskytující prostředky v oblasti vod podporující opatření, jež jsou ve veřejném zájmu, zajišťující aktivity správců vodních toků, údržbu a obnovu rybníků a vodních nádrží, protipovodňová opatření, jakožto i podpora určená k odstraňování škod způsobených povodněmi. Dále existuje podpůrný dotační program MZe podporující všechny oblasti zemědělské činnosti. Tyto programy jsou v režii MZe a jsou každoročně aktualizovány. (MŽP, 2007, s. 10 – 18)

Ministerstvo pro místní rozvoj zastřešuje dotační program určený pro širokou podporu obcí s názvem Podpora obnovy a venkova, jehož cílem je především obnova a údržba infrastruktury, komunikací, zelených ploch, podpora mikroregionů, podpora poradenství, vzdělávání, atd. Program je taktéž průběžně aktualizován. (MŽP, 2007, s. 10 – 18)

Dotačních programů existuje celá řada, jedná se dále o dotační nástroje krajských úřadů, již zmíněné finanční mechanismy EHP a Norska, evropský Operační program vzdělávání pro konkurenceschopnost, různé zdroje na podporu rozvoje místní či přeshraniční spolupráce. Charakteristika všech přesahuje rámec této práce, tudíž byly popsány pouze vybrané programy. (MŽP, 2007, s. 10 – 18)

Jak jsme si mohli povšimnout, o většinu z uvedených dotací si mohou zažádat i obce. Dotace jsou tedy významným ekonomickým nástrojem environmentální politiky podporující udržitelný rozvoj.

Shrnutí k dotacím je následující. Dotace představují nástroje, které mohou působit na udržitelný rozvoj ve smyslu finanční podpory. Cílem je podporovat produkci výrobků a služeb majících pozitivní vliv na environmentální, ekonomický nebo sociální pilíř udržitelného rozvoje, a to z toho důvodu, že snižují výrobní náklady těchto výrobků a služeb a zároveň zvyšují jejich množství. Dotace jsou spojeny jak s příjmy, tak s výdaji rozpočtu obce. Příjmová část je spojena s dotacemi pocházejícími z jiných úrovní veřejné správy – státní nebo nadnárodní. Výdajová strana rozpočtu zahrnuje dotace, které obec může poskytovat ostatním veřejným či soukromým subjektům, které realizují činnosti podporující udržitelný rozvoj.

Ne vždy jsou však dotace spojeny s požadovaným, resp. přirozeným místním vývojem. Poskytování dotací může vést na druhou stranu i ke snížení inovačního potenciálu a rozvoje v případě, že jsou poskytovány ve prospěch odvětví, které může být považováno za neperspektivní. Ze vztahu mezi přijatými dotacemi a udržitelným rozvojem můžeme usoudit, že nárokové dotace s udržitelným rozvojem souvislost nemají, neboť jsou primárně spojeny s funkční správou obce, tedy nikoliv s rozvojovými aktivitami. Vztah mezi nenárokovými dotacemi a udržitelným rozvojem je spatřován v případě, že obec je v pozici dotačního příjemce a takové dotace primárně počítají s aktivitami podporujícími udržitelný rozvoj v jednom z jeho pilířů. V případě poskytnutých dotací je nutné je posoudit jednotlivě, zda představují nástroj udržitelného rozvoje, protože to není obecně jednoznačné, neboť pova-

žovat dotace za ekonomický nástroj udržitelného rozvoje je možné pouze v případě, že jsou poskytovány ve vztahu k výrobkům a službám, jež mají pozitivní vliv na jeden z pilířů udržitelného rozvoje. (Pastuszková a Zicha, 2012, s. 197 – 202)

4.4 Typy ekonomických nástrojů environmentální politiky a jejich vliv na prosazování environmentální politiky obcí – shrnutí

Z analýzy ekonomických nástrojů environmentální politiky vyplynuly závěry týkající se jejich využitelnosti k prosazování environmentální politiky na úrovni obcí České republiky. O tom, zda jsou obcím k její realizaci k dispozici, či ne, informují tabulky č. 1 a 2, do kterých jsem výsledky analýzy pro lepší orientaci přenesla.

Tabulka č. 1 podává přehled o ekonomických nástrojích založených na cenovém mechanismu.

Ekonomické nástroje založené na cenovém mechanismu		Využitelnost nástroje na úrovni obcí	Poznámka
Daně	Sdílené daně	Ne	Nelze použít
Poplatky a pokuty	Poplatek za odebrané množství podzemní vody	Ne	Díky využívání cenového mechanismu má vliv na chování daných subjektů, avšak obec nemá vliv na výši poplatku, ani na jeho výběr
	Poplatek za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních	Ne	Díky využívání cenového mechanismu má vliv na chování daných subjektů, obec nemá vliv na výši poplatku, ale výnos plyne do jejího rozpočtu
	Poplatek za uložení odpadů na skládku	Ne	Výnos plyne do rozpočtu obce, ta ale nemá vliv na výši poplatku
	Odvod na jaderný účet	Ne	Prostřednictvím SÚRO výnos plyne do rozpočtu obce, ale obec nemá vliv jeho výši
	Poplatek za provoz systému nakládání s odpady	Částečně	Obec určuje výši poplatku rozmezí daném zákonem
	Poplatek za znečišťování ovzduší provozovatelů středních stacionárních zdrojů	Ne	Obec je pouze správcem
	Poplatek za znečišťování ovzduší provozovatelů malých stacionárních zdrojů	Částečně	Viz. nakládání s odpady
Další poplatky a odvody	Roční úhrada z dobývacího prostoru a úhrada z vydobytých nerostů, odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu, poplatek za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa	Ne	Výnos (nebo alespoň jeho část) plyne do rozpočtu obce, ta ale nemá vliv na určení sazby
Dotace	Dotace	Ano	Dotace čerpané i poskytnuté

Tabulka 1 Ekonomické nástroje založené na cenovém mechanismu a jejich využitelnost k prosazování environmentální politiky na úrovni obcí (vlastní zpracování)

Z provedené analýzy vyplývá, že v případě využívání nástrojů založených na cenovém mechanismu, jeví se za nejvíce ekonomicky efektivní, je na úrovni obcí ČR nejvýhodnější využívat systém dotací pro začlenění environmentální politiky do hospodaření obcí a tedy i k dosahování udržitelného rozvoje. V režii obcí je potom ještě poplatek za znečišťování ovzduší provozovatelů malých stacionárních zdrojů, pomocí kterého obce může realizovat

environmentální politiku. Částečně lze využít i poplatek za provoz systému nakládání s odpady, kdy obec může zvolit jeho výši sama, i když v rozmezí stanoveném zákonem.

V následující tabulce dále vidíme nástroje, které nejsou založeny na cenovém mechanismu a informaci o tom, zda jsou k realizaci environmentální politiky na úrovni obcí využitelné, nebo ne.

Ostatní ekonomické nástroje, které nejsou založeny na cenovém mechanismu	Využitelnost nástroje na úrovni obcí	Poznámka
Přímé platby a investice	Ano	Nástroj je využitelný v případě, že je zaměřen na rozvoj obce v rámci jednoho z pilířů udržitelného rozvoje
Úvěry na investiční projekty	Ano	Nástroj je využitelný v případě, že je zaměřen na rozvoj obce v rámci jednoho z pilířů udržitelného rozvoje

Tabulka 2 Ostatní ekonomické nástroje a jejich využitelnost k prosazování environmentální politiky na úrovni obcí (vlastní zpracování)

Z ekonomických nástrojů, které nevyužívají cenového mechanismu, mají obce možnost využívat přímých plateb a investic a úvěrů k financování projektů zabývajících se činnostmi podporujícími jejich environmentální politiku a udržitelný rozvoj. Úvěry mohou mít případně podobu zvýhodněných úvěrů určených k realizaci environmentální politiky.

5 ANALÝZA EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY VYBRANÝCH OBCÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Pro účel analýzy ekonomických nástrojů environmentální politiky jsem si vybrala dvě obce z Jihomoravského kraje vzdálené od sebe přibližně 20 km a to takové, které se jsou rozdílné svou velikostí z pohledu počtu obyvatel. Nejdříve je krátce představím, uvedu základní údaje a následně se budu zabývat jejich environmentální politikou prostřednictvím analýzy jejich hospodaření v letech 2009 – 2011. V další části se potom zaměřím i na jejich přístup k dosahování udržitelného rozvoje.

5.1 Analýza ekonomických nástrojů environmentální politiky obce Lanžhot

Jako první se budu zabývat environmentální politikou obce Lanžhot. Lanžhot je nejnižněji položeným moravským městem, náleží do okresu Břeclav. K určení Lanžhota městem došlo v roce 2001 předsedou Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. V roce 2012 zde bylo evidováno 3 758 obyvatel. Lanžhot se nachází na jižní státní hranici se Slovenskou republikou (existují zde tři druhy hraničních přechodů na Slovensko včetně propojené cyklotrasy), hranice je vzdálena přibližně 5 km, a Rakouskem, přičemž vzdálenost hranice je přibližně 11 km. Z hlediska nezaměstnanosti je situace taková, že soukromí podnikatelé a soukromé firmy zde sídlící poskytují pouze minimální nabídku pracovních míst, většina obyvatel obce je nucena za zaměstnáním dojíždět. Ovšem situace na trhu práce v břeclavském okrese není příliš příznivá, míra nezaměstnanosti je dlouhodobě poměrně vysoká v porovnání v rámci ČR – ke konci roku 2012 byla míra nezaměstnanosti ve výši 11,1%. (Město Lanžhot, ©2013)

Území města se rozprostírá v oblasti patřící k nejteplejším v ČR. Lanžhot leží na řece Kyjovce. Rozloha města je 55 km², přičemž větší část katastru se nachází v nivě při soutoku řek Dyje a Moravy. Zde se rozkládá rozsáhlý celek zaplavovaných lužních lesů a nivních luk, jsou to jedinečné mimořádně zachovalé biotopy středoevropského významu, jejichž rozloha nemá v ČR obdoby. Součástí jsou i národní přírodní rezervace Ranšpurk a Cahnov-Soutok, které slouží k ochraně lesa, jehož část je pralesovitého charakteru. Ochrana přírody

a krajiny je zabezpečována prostřednictvím programu Natura 2000, dále je také součástí Národní přírodní rezervace, ptačí oblasti. (Město Lanžhot, ©2013)

Po celé obci je rozveden městský vodovod a kanalizace. Na kanalizaci navazuje čistírna odpadních vod. Plynofikace města je téměř stoprocentní. Doprava občanů do okresního města Břeclav vzdáleného přibližně 8 km je zajištěna vlakovým spojením a také prostřednictvím autobusového dopravce. Lanžhotem prochází dálnice D2, je tedy spojnici na trase Brno-Bratislava. V oblasti železniční dopravy je taktéž významným uzlem, neboť je začleněn do evropského koridoru na trati Brno-Bratislava, jedná se o koridor vysokorychlostní tratě. (Město Lanžhot, ©2013)

Nyní se zaměříme na rozpočet obce Lanžhot v jednotlivých letech. V tabulce vidíme souhrn celkový příjmů, výdajů a výsledků hospodaření v tis. Kč.

	2009	2010	2011
Příjmy celkem po konsolidaci	47 156	38 685	40 175
Výdaje celkem po konsolidaci	42 731	33 697	32 208
Saldo: Příjmy - výdaje	4 425	4 988	7 967
Financování	-4 425	-4 988	-7 967

Tabulka 3 Příjmy, výdaje a financování obce Lanžhot v letech 2009 – 2011 v tis. Kč (Rozpočet a závěrečný účet obce Lanžhot 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování)

Plánované rozpočty pro jednotlivé roky byly vždy schváleny jako schodkové, ale v závěru rozpočtového období nakonec vlivem hospodaření a schválených rozpočtových úprav ve všech sledovaných letech rozpočtové příjmy obce převyšovaly výdaje, nejvyšší přebytek rozpočtu za sledované období byl potom realizován v roce 2011.

Abych mohla určit, jaké ekonomické nástroje environmentální politiky obec využívá, provedla jsem podrobnější analýzu jejich rozpočtů za roky 2009 – 2011. Další tabulka již tedy podává přehled jednotlivých ekonomických nástrojů. Vidíme v ní položky obce Lanžhot související s environmentální politikou za sledované období.

	2009	2010	2011
Daňové	28 637	29 757	28 854
Odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu	8	12	8
Poplatky za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa	4	3	-
Poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů	1 436	1 399	1 393
Nedaňové	3 647	3 405	3 530
Příjmy z úhrad dobývacího prostoru a z vydobytých nerostů	670	645	848
Přijaté dotace	6 596	4 618	6 815
Dotace SFŽP na snižování energetické náročnosti budov	-	-	279
Dotace Fondu soudržnosti na snižování energetické náročnosti budov	-	-	4 166
Dotace JMK – protipovodňová opatření	-	9	460
Dotace JMK – odstranění škod po povodních	-	6	-
Přímé investice	17 197	10 404	10 440
Rekonstrukce kanalizace Kostická, Stráže	-	-	864
MŠ snižování energetické náročnosti	-	1 314	-
Sběrný dvůr + DSO Čistý Jihovýchod - investiční příspěvky	256	274	300
ZŠ zateplení, výměna oken – snižování energetické náročnosti	-	1 874	-
Dešťová kanalizace, ulice Hrnčířská a U Struhy	-	-	2 457
Dešťová kanalizace Nová	-	65	1 691
Protipovodňová ochrana Kyjovka	-	-	455

Tabulka 4 Přehled využívaných ekonomických nástrojů environmentální politiky obce Lanžhot ve sledovaném období v tis. Kč (Rozpočet a závěrečný účet obce Lanžhot 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování, vlastní zpracování)

Daňové příjmy se ve sledovaném období skládaly z odvodů za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu, poplatků za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa (v letech 2009 a 2010), přičemž tyto položky jsou vzhledem k bilanční sumě téměř zanedbatelné. Významnější příjem představoval poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů. V letech 2009 a 2010 činila sazba poplatku 350 Kč na osobu. V roce 2011 to bylo 400 Kč, pro příklad uvádím způsob stanovení poplatku v tomto roce. Obecně závaznou vyhláškou 1/2011 byla tedy za provoz tohoto systému stanovena sazba poplatku ve výši 400 Kč na poplatníka. Tato sazba je tvořena částkou 200 Kč za kalendářní rok a částkou 200 Kč stanovenou na základě skutečných nákladů obce předchozího roku na sběr a svoz netříděného komunálního odpadu za poplat-

níka a kalendářní rok. Tato částka byla kalkulována z částky skutečných celkových nákladů na sběr a svoz netříděného komunálního odpadu z roku předešlého, tedy z roku 2010, která činila, jak jsem zjistila z běžných výdajů rozpočtu, celkem 1 802 tis Kč. Částka poté byla rozpočítána na jednotlivé poplatníky, tj. na osoby s trvalým pobytem na území obce a na počet staveb určených nebo sloužících k individuální rekreaci. Náklady na poplatníka poté činí 400 Kč a z této částky je pak odvozena složka poplatku související se skutečnými náklady minulého období. Jak bylo uvedeno v kapitole 4.2.2 o nakládání s odpady, obce mohou dle zákona vybírat první složku poplatku ve výši až 250 Kč za kalendářní rok a druhou část až ve výši 750 Kč, tedy celkově 1 000 Kč na poplatníka, z čehož vyplývá, že obec nevybírá poplatek v maximální možné výši, avšak sazba je postupně zvyšována. Od roku 2012 sazba poplatku vzrostla na 450 Kč na poplatníka.

Ekonomické nástroje environmentální politiky spadající do nedaňových příjmů rozpočtu v případě obce Lanžhot představují v první řadě příjmy úhrad z dobývacího prostoru a z vydobytých nerostů. Dále sem připadají poplatky na provoz sběrného dvora, konkrétně za uložení tříděných odpadů, za sběr a svoz odpadů ostatních, tedy jiných než nebezpečných (jejichž příjemcem je SFŽP) a komunálních. Poplatek je součástí poplatku za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů, ale obec jej vykazuje zvlášť.

V oblasti dotací souvisejících s environmentální politikou vidíme, že v rámci environmentální politiky obec dotace pouze čerpala, žádné neposkytovala. V rámci přijatých dotací ale vidíme, že byly čerpány v roce 2011. Konkrétně se jednalo o dotace na zateplení základní školy za účelem energetické úspory, kdy část byla poskytnuta z Fondu soudržnosti (v rámci Operačního programu Životní prostředí) ve výši 4 166 tis. Kč, a dalších 279 tis. Kč plynulo ze SFŽP. Celkové náklady pak činily 6 319 tis. Kč, tudíž zbylých 1 874 tis. Kč obec musela uvolnit z vlastního rozpočtu, položku vidíme v investicích v roce 2010, kdy byla akce provedena.

V roce 2010 obec dále obdržela z prostředků Jihomoravského kraje dotaci na odstranění škod po povodních, které ale nebyly nijak dramatické, čemuž odpovídá i výše dotace. V roce 2010 a 2011 byla ale ještě navíc čerpána dotace opět z Jihomoravského kraje na protipovodňovou ochranu ve výši 460 tis. Kč a zbytek, tedy 455 tis. Kč obec opět dofinancovala z vlastního rozpočtu, jak vidíme v následující části týkající se investic.

Tím jsme se přesunuli do oblasti investic, kde dále vidíme položku Dobrovolný svazek obcí (DSO) Čistý Jihovýchod. Obec je jedním z jeho 21 členů a vstoupilo do něj se záměrem získání dotace na vybudování nového sběrného dvora. DSO Čistý Jihovýchod usiluje o zkvalitnění nakládání s komunálním odpadem a snahou je také řešení společných problémů v oblasti ochrany životního prostředí. V běžných výdajích rozpočtu bychom našli příspěvky obce v jednotlivých letech, což jsou pravidelné členské příspěvky na provoz DSO, tedy o neinvestiční příspěvky mající v podstatě charakter běžných neúčelových dotací. V investičních výdajích pak vidíme příspěvky investiční. Ve sledovaném období pro projekt s názvem Sběrné dvory – Čistý Jihovýchod získal DSO dotaci z Operačního programu Životní prostředí. V rámci tohoto projektu bylo vybudováno deset nových sběrných dvorů v obcích sdružených v DSO Čistý Jihovýchod, mj. byl nový sběrný dvůr vybudován také v Lanžhotě, který nahradil sběrný dvůr stávající a už ne zcela vyhovující.

V rámci kapitálových výdajů tvoří významný podíl náklady spojené s údržbou a renovací kanalizace. Dále již zmíněné zateplení základní školy za účelem snížení energetické náročnosti, na které byla obci přiznána dotace, která pokryla část výdajů. Dále také byly v roce 2010 vynaloženy náklady na zateplení školy mateřské.

V tabulce jsem vždy uvedla, v jaké výši byly položky za jednotlivé skupiny nástrojů, tedy daňové, nedaňové, dotační a investiční, aby se dalo jednoduše zjistit, jaký podíl ekonomické nástroje environmentální politiky v celkových sumách zauímají. Zjistila jsem, že jde o relativně nízké částky. Konkrétní vyčíslení podílů uvedu níže zároveň se srovnáním s obcí Hodonín.

5.2 Analýza ekonomických nástrojů environmentální politiky obce Hodonín

Město Hodonín je okresní město nacházející se v Jihomoravském kraji. Leží na pravém břehu řeky Moravy u státních hranic se Slovenskem a bývalo významným hraničním přechodem. Se Slovenskou republikou sousedí jihovýchodně, jihozápadně s okresem Břeclav a na severu je jeho sousedem okres Uherské Hradiště. Město leží stejně jako nedaleký Lanžhot v rovinaté oblasti, která je velmi vhodná pro rozvoj cykloturistiky. Hodonín má rozlohu 63,05 km² a v roce 2012 zde žilo 25 259 obyvatel, přičemž od roku 2000 tento počet neustále klesá. Z hlediska pracovních příležitostí zde situace není moc příznivá, ne-

bot' Hodonín a jeho okres se už několik let řadí mezi oblasti s nadprůměrnou mírou nezaměstnanosti v rámci ČR, k prosinci 2011 míra nezaměstnanosti dosahovala výše 14,5%. (Město Hodonín, ©2013)

Co se týče dopravy, město je napojeno na regionální, republikové i mezinárodní systémy dopravy. Nachází se na dvou významných silničních komunikacích I/55 a I/51. Dále tvoří část významného uzlu na železniční trati Břeclav-Hodonín-Ostrava. (Město Hodonín, ©2013)

Významné omezení rozvojových možností je způsobeno tím, že celé okolí Hodonína je narušeno z důvodu poddolování, konkrétně důsledkem těžby lignitu, nafty a zemního plynu. (Město Hodonín, ©2013)

Nyní se zaměříme na hospodaření obce a její environmentální politiku.

	2009	2010	2011
Příjmy celkem	759 091	723 747	630 367
Výdaje celkem	727 658	715 159	570 344
Saldo: Příjmy - výdaje	31 433	8 588	60 023
Financování	-31 433	-8 588	-60 023

Tabulka 5 Příjmy, výdaje financování obce Hodonín ve sledovaném období v tis. Kč (Rozpočet a závěrečný účet obce Hodonín 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování)

Hodonín dosahoval za sledované období také kladných výsledků hospodaření jako obec Lanžhot, ovšem sledujeme, že se nevyvíjely tak rovnoměrně. Hospodaření bylo přebytkové zejména z toho důvodu, že některé investiční akce byly rozpočtovány v plné výši a jejich realizace, případně profinancování přešlo do roku následujícího prostřednictvím první úpravy rozpočtu sestaveného pro následující rok.

Následující tabulka podává informace o ekonomických nástrojích souvisejících s environmentální politikou. Údaje jsou uvedeny v tis. Kč.

	2009	2010	2011
Daňové	256 020	268 174	266 413
Poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů	11 081	10 776	10 848
Odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu	9	12	2
Poplatky za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa	2	2	245
Poplatky za znečišťování ovzduší – malé stacionární zdroje	4	4	6
Nedaňové	57 434	51 912	44 022
Příjmy z úhrad dobývacího prostoru a z vydobytých nerostů	1 011	1 067	1 211
Přijaté dotace	417 185	378 869	310 300
Technická infrastruktura velká kasárna – III. etapa – venkovní kanalizace	10 300	-	-
Podpora regenerace urbanizované krajiny	2 126	-	-
Dotace na výsadbu dřevin	71	24	64
Činnost odborného lesního hospodáře	294	263	214
Biologicky rozložitelný odpad	-	-	3 773
Závlahový systém	200	-	-
Úspory energetické náročnosti MŠ Jilemnického a Jánošíkova	-	6 234	-
Údržba, rekonstrukce a budování kanalizace	-	2 885	-
Studentské zelené město	350	300	-
Poskytnuté dotace a příspěvky	101 106	117 293	123 681
Příspěvky neziskovým organizacím - fond životního prostředí	100	100	139
Investice přímé	183 867	138 630	42 458
Ochrana druhů a stanovišť	11 913	16 800	12 508
Pasport zeleně	-	764	966
Projekt Zdravé město, NSZM ČR	229	236	259
Rekultivace devastovaných ploch	132	175	190
Údržba, rekonstrukce a budování kanalizace	1 771	-	4 176
Investice odboru životního prostředí	1 334	828	717
Ostatní činnosti k ochraně přírody a krajiny	-	359	-

Tabulka 6 Přehled využívaných ekonomických nástrojů environmentální politiky obce Hodonín ve sledovaném období v tis. Kč (Rozpočet a závěrečný účet obce Hodonín 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování)

V daňových příjmech vidíme opět příjmy z poplatků určených na provoz systému nakládání s odpady, jež tvoří nejvýznamnější položku v této skupině příjmů v rámci environmentální politiky. Výše poplatku byla ve všech letech sledovaného období stejná, a to 480 Kč na poplatníka za kalendářní rok. V této výši byl poplatek vybírán už od roku 2005, avšak

v roce letošním byl navýšen na 600 Kč, neboť náklady na systém nakládání s odpady rok od roku rostly, přičemž počet obyvatel obce naopak stále klesá.

Do daňových příjmů se dále promítají odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu, poplatky za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa, navíc také poplatky za znečišťování ovzduší, ovšem tyto tři položky jsou opět v porovnání s celkovou bilanční sumou velice málo významné.

Nedaňové příjmy zahrnují výnosy z příjmů z úhrad dobývacího prostoru a z vydobytých nerostů, které se v daném období pohybovaly kolem jednoho milionu korun.

Co se týče dotací, nejvýznamnější položkou jsou zde přijaté dotace na venkovní kanalizaci kasáren, kdy v roce 2009 byla čerpána ve výši 10 300 tis. Kč z velké části prostřednictvím MZe, a dofinancování se uskutečnilo z fondu životního prostředí Jihomoravského kraje. V roce 2009 byla dále čerpána dotace k podpoře regenerace urbanizované krajiny z OP ŽP.

Dalšími přiznanými dotačními tituly byly např. dotace na snižování energetické náročnosti budov v roce 2010 také z OP ŽP, dotace na údržbu, rekonstrukci a budování kanalizace, kdy v roce 2010 byla čerpána ve výši bezmála tři milionů Kč. Obec pravidelně čerpá dotace na výsadbu dřevin a na činnost odborného lesního hospodáře. V roce 2010 pak došlo k získání dotace ve výši 200 tis. Kč na pořízení závlahového systému. Na projekt Studentské zelené město přispěly Moravské naftové doly, a. s. v letech 2009 a 2010. Významné bylo i čerpání prostředků na nakládání s biologicky rozložitelným odpadem, které bylo podpořeno opět z OP ŽP.

V investičních činnostech v rámci environmentální politiky vidíme, že za sledované období obec vynakládala značné prostředky na ochranu druhů a stanovišť. Dále byl realizován projekt Pasport zeleně, což je vypracování základního podkladu užitečného pro následný výkon správy a údržby zeleně, který se doporučuje provádět přibližně jednou za tři roky. Obec je dále součástí projektu Zdravé město, prostřednictvím kterého se zapojuje do postupu strategického rozvoje v souladu s požadavky udržitelného rozvoje a aktivním zapojením veřejnosti do spolurozhodování o záměrech současných i týkajících se místní či regionální budoucnosti, což je vlastně v souladu s požadavky EU. Hodonín se dále v investiční činnosti zabýval snahou o rekultivaci devastovaných ploch a v roce 2010 vynaložil 310 tis. Kč na další aktivity spojené s ochranou životního prostředí. Tyto investice byly většinou

aktivitami Odboru rozvoje a investic. Do investic odboru životního prostředí je vždy započítán souhrn jednotlivých finančních investic za celý Odbor životního prostředí, jako např. údržba vodních toků, protipovodňová opatření apod.

6 SROVNÁNÍ PŘÍSTUPU VYBRANÝCH OBCÍ K ENVIRONMENTÁLNÍ POLITICE

Poté, co jsem zjistila, jaké ekonomické nástroje obce Lanžhot a Hodonín v rámci své environmentální politiky využívají, je potřeba zjistit, v jakém procentuálním zastoupení jsou využívány v poměru k celkovým sumám za jednotlivé kategorie. Cílem je tedy zhodnotit míru jejich využívání v hospodaření vybraných obcí a porovnat je mezi sebou v těchto obcích. Výsledky vidíme v tabulce č. 7, přičemž jsou uvedeny postupně za jednotlivé roky sledovaného období.

Nástroje	2009		2010		2011	
	Lanžhot	Hodonín	Lanžhot	Hodonín	Lanžhot	Hodonín
Daňové	5,05%	4,33%	4,75%	4,02%	4,86%	4,17%
Nedaňové	18,37%	1,76%	18,94%	2,06%	24,02%	2,75%
Dotace přijaté	-	3,2%	0,32%	2,56%	71,97%	1,31%
Dotace poskytnuté	-	0,1%	-	0,09%	-	0,11%
Přímé investice	1,49%	8,4%	33,90%	13,82%	55,24%	44,32%

Tabulka 7 Procentuální zastoupení ekonomických nástrojů environmentální politiky v hospodaření srovnávaných obcí a jejich srovnání ve sledovaném období (vlastní zpracování)

V rámci daňových příjmů tvořily daňové příjmy ekonomických nástrojů environmentální politiky u obou obcí přibližně pět procent, v Lanžhotě to bylo v rozmezí 4,57 – 5,05% a v Hodoníně 4,02 – 4,33%. Jedná se tedy o poměrně stabilní příjem a srovnatelný u obou obcí. Avšak tento podíl je docela malý, tedy i přínos k udržitelnému rozvoji u obou obcí.

U nedaňových nástrojů už jsou patrné větší rozdíly. V případě města Lanžhot tyto příjmy tvořily 18,37%, 18,94% a 24,02% z celkových příjmů nedaňových. Kdežto v Hodoníně se pohybovaly v rozmezí 1,76 – 2,75%. I když je historie Hodonína mnohem více spjata s těžbou nerostů a příjmy z úhrad dobývacího prostoru a vydobytých nerostů jsou v absolutních číslech téměř dvakrát vyšší, v procentuálním vyjádření tvoří v nedaňových příjmech pouze minimální podíl, tudíž slabý přínos k dosahování udržitelného rozvoje v případě Hodonína. Lanžhot byl na tom lépe.

V oblasti čerpaných dotací souvisejících s environmentální politikou vidíme, že podíly nejsou právě vysoké, i když Hodonín na tom byl o něco lépe. Výjimkou je rok 2011, kdy byly Lanžhotu vyúčtovány dotace z Fondu soudržnosti a SFŽP na pokrytí investic z přede-

šlého roku. Podíl na veškerých přijatých dotacích toho roku činil 71,97%. V rámci dotací poskytovaných byl aktivní pouze Hodonín, i když procentní podíl je prakticky nulový a příspěví k udržitelnému rozvoji veškerý žádný.

Posledním srovnávaným parametrem je podíl přímých investic týkající se environmentální politiky na investicích celkových. Od roku 2010 je patrné poměrně vysoké procento u obou obcí, tudíž alespoň v této oblasti byla environmentální dimenze udržitelného rozvoje posílena zejména v roce 2011.

V rámci analýzy ekonomických nástrojů environmentální politiky jsem zjistila, že vybrané obce nevyužívaly v rámci své environmentální politiky úvěry. Využívání úvěrů je vhodné pro obce s kladnými hospodářskými výsledky, což obě obce splňují. Toto bych ale ještě ověřila analýzou následujících ukazatelů uvedených v tabulkách níže, nejdříve u obce Lanžhot, poté u Hodonína. Údaje v tabulkách jsou v tis. Kč.

Tabulka č. 8 zobrazuje výpočet dluhové služby, který se vypočítá jako podíl dluhové služby celkem a dluhové základny.

	2009	2010	2011
Příjmy celkem po konsolidaci – dluhová základna	47 156	38 685	40 174
Úroky	248,24	91,31	35,07
Uhrazené splátky dluhopisů a půjčených prostředků	4 077	4 077	3 081
Dluhová služba celkem	4 325,24	4 168,31	3 116,07
Ukazatel dluhové služby (v %)	9,17	10,77	7,76

Tabulka 8 Ukazatel dluhové služby ve sledovaném období (Závěrečný účet a VZZ obce Lanžhot 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování)

Ukazatel dluhové služby je určen k monitoringu zadluženosti obcí. Podle Ministerstva financí by dluhová služba v poměru k celkovým příjmům obce neměla přesáhnout hranici 30%. Tato obec ve všech letech splnila, ukazatel dluhové služby je poměrně nízký.

Tabulka č. 9 obsahuje výpočet podílu cizích zdrojů k celkovým aktivům.

	2009	2010	2011
Aktiva celkem	374708	385 742	312 778
Cizí zdroje	10187	9701	6 582
Podíl cizích zdrojů k celkovým aktivům (v%)	2,72	2,51	2,10

Tabulka 9 Podíl cizích zdrojů k celkovým aktivům ve sledovaném období (Rozvaha obce Lanžhot 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování)

Podíl cizích zdrojů k celkovým aktivům by měl být méně než 25%. Pokud obec tuto hranici přesahuje, považuje se za jednotku s vyšší mírou rizika hospodaření. Jak můžeme vidět v tabulce č. 10, hodnoty se ve všech letech pohybovaly kolem dvou procent, obec tedy toto kritérium bez problému splňuje.

V další tabulce dále vidíme výpočet ukazatele celkové (běžné) likvidity.

	2009	2010	2011
Oběžná aktiva	9 472	17 891	18 906
Krátkodobé závazky	1 448	5 039	5 001
Celková likvidita	6,54	3,55	3,78

Tabulka 10 Celková likvidita ve sledovaném období (Rozvaha obce Lanžhot 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování)

Co se týče celkové likvidity, hodnotíme výsledky obce opět pozitivně, neboť za obec s vyšší mírou rizika je považována taková, jejíž ukazatel celkové likvidity se pohybuje v rozmezí $<0; 1>$ a jak můžeme vidět v tabulce, hodnoty obce Lanžhot nespádají do tohoto intervalu, i když po roce 2009 došlo k výraznějšímu poklesu.

Nyní se podívejme na stejné ukazatele v případě obce Hodonín, údaje jsou uvedeny v tis. Kč. Ukazatel dluhové služby je vypočten v tabulce č. 11.

	2009	2010	2011
Příjmy celkem po konsolidaci	759 091	723 747	630 367
Úroky	7 783	7 990	7 564
Uhrazené splátky dluhopisů a půjčených prostředků	44 345	49 795	43 518
Dluhová služba celkem	52 128	57 785	51 082
Ukazatel dluhové služby (v %)	6,87	7,98	8,10

Tabulka 11 Ukazatel dluhové služby ve sledovaném období (Závěrečný účet a VZZ obce Hodonín 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování)

V případě Hodonína je ukazatel dluhové služby je poměrně nízký, zdaleka nepřesahuje hraničních 30%, hodnotím tedy pozitivně.

V následující tabulce vidíme vývoj podílu cizích zdrojů k celkovým aktivům ve sledovaném období.

	2009	2010	2011
Aktiva celkem	3 924 752	3 874 246	3 279 367
Cizí zdroje	384 621	400 876	347 585
Podíl cizích zdrojů k celkovým aktivům (v%)	9,80	10,35	10,6

Tabulka 12 Podíl cizích zdrojů k celkovým aktivům ve sledovaném období (Rozvaha obce Hodonín 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování)

Podíl cizích zdrojů k celkovým aktivům je o něco vyšší, než v případě obce Lanžhot, ale požadované kritérium splňuje a nepovažuje se proto za účetní jednotku s vyšší mírou rizika hospodaření. Jak můžeme vidět v tabulce č. 12, hodnoty se ve všech letech pohybovaly kolem deseti procent.

A třetím ukazatelem je celková likvidita obce Hodonín ve sledovaném období.

	2009	2010	2011
Oběžná aktiva	389 854	390 568	394 569
Krátkodobé závazky	136 587	145 095	134 572
Celková likvidita	2,85	2,69	2,93

Tabulka 13 Celková likvidita ve sledovaném období (Rozvaha obce Hodonín 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování)

Celková likvidita se ve sledovaném období pohybovala těsně pod hranicí tří procent, hodnotíme taktéž pozitivně.

Z uvedeného vyplývá, že vybrané obce by v rámci své environmentální politiky úvěry využívat mohly.

6.1 Přístup obce Lanžhot k dosahování udržitelného rozvoje

Ačkoliv město Lanžhot nemá vypracovanou žádnou ucelenou strategii udržitelného rozvoje, existují zde náznaky aktivit a záměrů, které k udržitelnosti směřují. Hlediska udržitelného rozvoje jsou zohledňovány zejména v rámci územního plánování.

Environmentální pilíř – území se řadí k oblastem dlouhodobě ovlivňovaným lidskou činností, ale nachází se zde několik lokalit významných pro ekologickou stabilitu území, které jsou často i specifické a ojedinělé. Jejich zachování patří mezi priority územního plánování města a zajišťuje se různými formami ochrany. Území Lanžhota je dle koeficientu ekolo-

gické stability poměrně vyváženou krajinou, ve které jsou technické objekty relativně v souladu s dochovanými přírodními strukturami. Necelých 77% rozlohy se nachází v aktivní zóně záplavového území (většinou ale nezastavěná plocha), aktuální je zamýšlená výstavba protipovodňové hráze. (Město Lanžhot, ©2013)

Ekonomický pilíř a hospodářský potenciál rozvoje – město Lanžhot je poměrně zajímavé z hlediska cestovního ruchu, ve kterém hraje zásadní roli cykloturistika, vinařská turistika a folklórní tradice. Existují zde tedy snahy s cílem dalšího rozvoje cestovního ruchu, které jsou podporovány rozšiřováním nabízených služeb zejména v oblastech ubytování, stravování, prodeje a v neposlední řadě návrhem vybudování nové cyklostezky. V oblasti výrobních ploch počítají změny územního plánování s rozvojem plochy výroby a skladování, a to včetně produkce energie na fotovoltaickém principu, od čehož si město slibuje značný hospodářský přínos. (Město Lanžhot, ©2013)

Pokud se zaměříme na přístup související se sociálním pilířem, město si uvědomuje důležitost dostatečně kvalitní životní úrovně každého obyvatele a soudržnosti jejich společenství. Uvědomuje si také potřebu zvyšování počtu pracovních příležitostí pro obyvatele, aby nedocházelo k dalšímu zvyšování nezaměstnanosti (v roce 2011 činila míra nezaměstnanosti 13,87%) a ke ztrátě ekonomicky aktivních obyvatel z důvodu migrace. V rámci trvale udržitelného rozvoje je tedy cílem vytvářet nové pracovní příležitosti a zvyšovat zaměstnanost ve správním území obce, konkrétně prostřednictvím realizace záměrů plynoucích ze změn v územním plánování, které rozšiřuje plochy určené pro výrobu a skladování. Město mimo to spolupracuje s Úřadem práce Břeclav a vytváří pracovní příležitosti v rámci veřejně prospěšných prací. V souvislosti se sociálním pilířem je také spojena výstavba domu s chráněnými byty. Ten byl dostavěn a uveden do provozu v roce 2007, nachází se v něm 24 samostatných bytových jednotek, ke kterým náleží vlastní sociální zařízení, dále pak jídelna, společenská místnost a kancelář oblastní charity. Prostřednictvím zástupců oblastní charity jsou zabezpečovány pečovatelské služby nejen pro obyvatele domu, ale i pro ostatní občany obce. Občané mohou dále využívat mnoho dalších služeb. Obec pravidelně poskytuje dotace na činnost Svazu tělesně postižených. (Město Lanžhot, ©2013)

I když město nemá všechny uvedené aktivity vyčísleny, faktem je, že jsou prosazovány aktivity zejména spadající do sociálního pilíře, následuje pilíř ekonomický a poté environmentální (s výjimkou investiční činnosti za sledované období).

6.2 Přístup obce Hodonín k dosahování udržitelného rozvoje

Město Hodonín je od roku 2000 řádným členem Národní sítě zdravých měst. Projekt Zdravé město iniciovala v roce 1988 Světová zdravotní organizace a během následujících patnácti let se do projektu začlenilo 1300 Zdravých měst, obcí a regionů z více než třiceti zemí Evropy. Tato Zdravá města, která realizují místní Agendy 21 (dále MA21), tvoří součást Evropské kampaně udržitelných měst a obcí. Po roce 1989 se projekt začal realizovat i v České republice, roku 1994 došlo k vytvoření Národní sítě zdravých měst ČR (dále NSZM ČR), která v dnešní době zahrnuje desítky měst, menších obcí, mikroregiony a kraje. Členové NSZM ČR, tedy Zdravá města, se zavazují v rámci svých možností podporovat, realizovat, rozvíjet a propagovat dlouhodobé programy, kterými jsou Projekt Zdravé město (dále PZM) a již zmíněná MA21, jež vycházejí z dokumentů Světové zdravotní organizace Zdraví 21 a dokumentu OSN Agenda 21. (Město Hodonín, ©2013)

Jedním z přínosů v NSZM ČR je propagace aktivit přispívajících k naplňování zásad zdraví, kvality života a udržitelného rozvoje. MA21 je metoda, která vede ke zvyšování kvality ve veřejné správě za účelem uplatnění principů udržitelného rozvoje na místní úrovni, a to i s aktivním zapojením veřejnosti. Pro realizaci záměrů a aktivit nečerpá finance pouze z městského rozpočtu, ale je zde snaha získávat dotace i ze zdrojů státních, případně evropských. (Město Hodonín, ©2013)

Počátky zájmu o dosahování udržitelného rozvoje v Hodoníně jsou spojeny s vypracováním územního plánu a se začleněním právě do projektu Zdravé město. Dále byl v roce 2004 zpracován projekt Strategické řízení municipalit v rámci Národní sítě zdravých měst ČR, na nějž navazuje dokument z roku 2006 s názvem Strategie udržitelného rozvoje města Hodonín do roku 2015 a Systém strategického plánování. Město dále vypracovalo několik dalších materiálů, jak koncepčních, tak realizačních, které se dále podrobněji zabývají dílčími oblastmi strategického rozvoje. Hodonín se prezentuje jako lázeňské město a regionální centrum, které má zdravé životní prostředí a spokojené obyvatele. Důraz je také kladen na historické tradice, další rozvoj a na stoupající životní úroveň obyvatel. Právě spokojenost občanů je vrcholovým indikátorem udržitelného rozvoje Hodonína. (Město Hodonín, ©2013)

Provedená sociálně demografická analýza odhaduje, že počet obyvatel bude i nadále ubývat a co se týká věkové struktury obyvatel, očekává se snížení počtu obyvatel ve věku do 35

let. To souvisí s nadprůměrnou mírou nezaměstnanosti v rámci ČR, město má tedy za cíl **rozvíjet podnikání**, aby došlo k uplatnění nevyužitě pracovní síly. Celkové odhadované náklady na jednotlivé projekty pro stanovené období 2007 – 2015 činí přibližně **140 mil. Kč**. Do plánovaných projektů patří expertní analýza potřeb a očekávání cílových skupin nezaměstnaných a podnikatelů, postupné zprovoznování průmyslových zón, tj. příprava ploch pro potenciální investory, dále také podpora malého a středního podnikání sledující rozvoj a stabilizaci místních subjektů a ekonomický rozvoj a v neposlední řadě vzdělávání a rekvalifikace nezaměstnaných a rizikových skupin (absolventi škol a senioři nad 50 let). (Město Hodonín, ©2013)

V rámci **cestovního ruchu a lázeňství** si město klade za cíl zvýšit průměrnou délku pobytu turistů prostřednictvím návštěvníků lázní - samoplátců. Dále má za cíl rozvíjet cestovní ruch, neboť prozatím plně nevyužívá všechny předpoklady pro místní rozvoj cestovního ruchu (je sice blízko Slovenska a Rakouska, má relativně dobrou kvalitu životního prostředí, lázně, patří do vinařské oblasti Slovácka, ovšem turista potřebuje jednoznačné „lákaadlo“. V této oblasti jsou odhadované náklady na realizaci projektů celkově ve výši **760 mil. Kč** pro celé období. (Město Hodonín, ©2013)

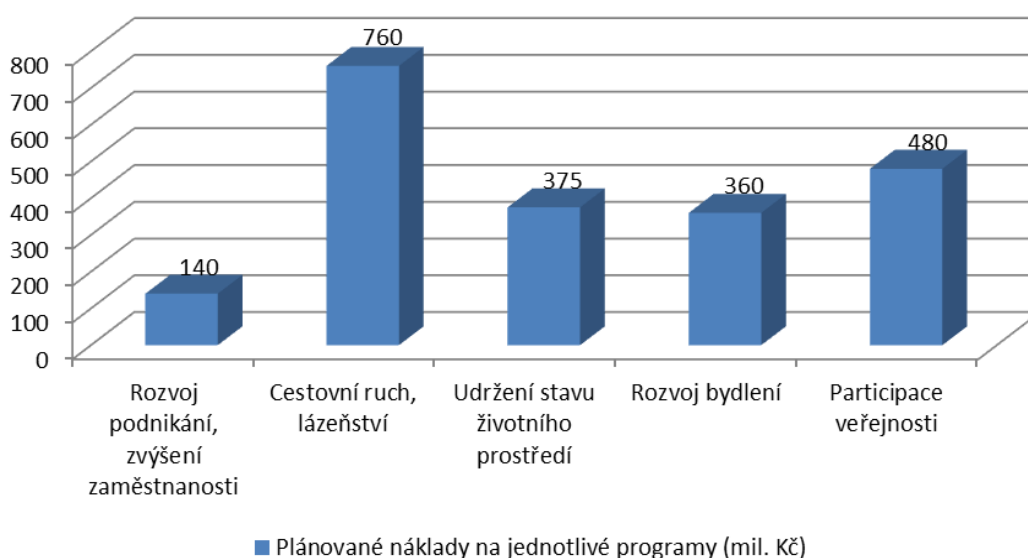
Dalším cílem je **udržení stavu životního prostředí**, který je doposud na celkem dobré úrovni, což město považuje za klíčovou podmínku pro jeho další rozvoj. Proto se chce zaměřit na prevenci možných ohrožení životního prostředí, na kvalitní projekty prokazatelně zlepšující jeho stav. Patří sem projekty ke snižování hluchnosti a zlepšování kvality ovzduší, ekologická výchova, protipovodňová opatření, snižování množství směsného zbytkového odpadu a jeho využívání, rozšiřování ploch veřejné zeleně, snižování množství odpadních vod. Odhadované náklady jsou ve výši **374 mil. Kč**. (Město Hodonín, ©2013)

S těmito třemi klíčovými faktory souvisí i další cíl, kterým je **rozvoj bydlení** orientující se na mladou generaci občanů jako jeden ze způsobů udržení této cílové skupiny ve městě. Pro dané období 2007 – 2015 se odhadují náklady na tento projekt ve výši **360 mil. Kč**. (Město Hodonín, ©2013)

Program sledující **zapojení veřejnosti do života města** s cílem spokojenosti občanů s možností účasti na místním plánování a rozhodování obsahuje tři dílčí projekty. Těmi jsou standardizace procesů v rámci komunikace s veřejností, analýza potřeb občanů a zájmových skupin v oblasti získávání informací a nakonec zvýšení úrovně efektivnosti ve sdílení

informací mezi úřadem a občany. Na tyto projekty se odhadují náklady v maximální výši **480 mil. Kč**. (Město Hodonín, ©2013)

Všechny programy byly plánovány na časový horizont 2007 – 2015 a mají samozřejmě vyhodnocena i možná rizika a slabé stránky, které by mohly ovlivnit dosažení cílové hodnoty jednotlivých indikátorů. V následujícím grafu uvádím přehled plánovaných nákladů na jednotlivé programy. (Město Hodonín, ©2013)

Graf 1 Přehled plánovaných nákladů na jednotlivé programy k realizaci udržitelného rozvoje na období 2007 – 2015 (vlastní zpracování)

Z uvedeného grafu je patrné, které aktivity město preferuje a považuje za prioritní. Nejvíce investic má plynout do oblasti cestovního ruchu a lázeňství, nejméně na projekty týkající se rozvoje podnikání a zvyšování zaměstnanosti, i když tyto mohou být realizovány prostřednictvím rozvoje cestovního ruchu. Péče o životní prostředí, rozvoj bydlení a zapojování veřejnosti do života města jsou někde uprostřed. Nejvíce protěžován je tedy pilíř ekonomický ve spojení se sociálním. Environmentální pilíř je mírně v pozadí.

Také v rámci MA21 byly doposud realizovány ve většině případů jen takové akce, které se zařazují do sociálního pilíře, jedinou výjimkou je Den Země. (Město Hodonín, ©2013)

7 NÁVRH VHODNÉHO MIXU EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY VYBRANÝCH OBCÍ PODPORUJÍCÍ JEJICH UDRŽITELNÝ ROZVOJ

V této části práce už se dostávám k samotnému návrhu mixu ekonomických nástrojů environmentální politiky vybraných obcí, tedy Lanžhota a Hodonína. Za tímto účelem vycházím z provedené analýzy, které jsem se věnovala v předešlých kapitolách, kde jsem analyzovala využitelnost existujících nástrojů na úrovni obcí, zkoumala, které ekonomické nástroje vybrané obce v rámci svého hospodaření k realizaci environmentální politiky využívají a v jaké míře. Následně jsem se také zajímala o to, jaké postavení má environmentální pilíř ve srovnání s pilířem ekonomickým a sociálním v rámci dosahování udržitelného rozvoje obou obcí.

Z toho všeho vyplynulo, že obce nemají příliš mnoho možností v prosazování environmentální politiky a vždy musí jednat v souladu se Státní politikou životního prostředí. I přesto ale určité možnosti existují, proto se teď zaměřím na vybrané obce a pokusím se stanovit možná doporučení.

7.1 Návrh mixu ekonomických nástrojů environmentální politiky města Lanžhot

Z analýzy situace ve městě Lanžhot ve sledovém období 2009 – 2011 vyplývá několik doporučení na možné úpravy dosavadního mixu ekonomických nástrojů a k lepšímu dosahování udržitelného rozvoje.

Především se jedná o poměrně slabou orientaci na environmentální politiku (vyjma investic), kdy je více protěžován sociální a ekonomický pilíř, tudíž by se měla posílit tato dimenze udržitelného rozvoje, což by vedlo k větší vyrovnanosti jednotlivých pilířů.

K prosazování environmentální politiky město využívá následující **daňové** nástroje:

- odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu;
- poplatky za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa;
- poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů.

V rámci **nedaňových** nástrojů využívá následující:

- příjmy z úhrad dobývacího prostoru a z vydobytých nerostů;
- poplatek za uložení tříděných odpadů na sběrný dvůr.

V rámci dotační politiky město dotace čerpalo, konkrétně v letech 2010 a 2011 prostřednictvím SFŽP, Fondu soudržnosti a obdrželo také dotace Jihomoravského kraje.

Přímé investice byly realizovány taktéž především v letech 2010 a 2011.

Úvěry v souvislosti s environmentální politikou využívány nebyly.

Tento stávající mix lze teoreticky rozšířit o další existující nástroje. Město ve sledovaném období nevyužívalo:

- poplatek za odebrané množství podzemní vody;
- poplatek za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních;
- odvod na jaderný účet;
- poplatek za znečištění ovzduší provozovatelů malých stacionárních zdrojů;
- odvod za kácení dřevin pro výstavbu;
- poplatek za oprávnění provádět ložiskový průzkum.

Z uvedených nástrojů lze jako první vyloučit příjmy z odvodů na jaderný účet, neboť město nemá na svém katastrálním území úložiště radioaktivních odpadů. Dále odvod za kácení dřevin pro výstavbu, který v praxi zatím není možné vybírat, jak bylo uvedeno v kapitole 4.2.4.

Výnos z poplatku za odebrané množství podzemní vody formou dotace z kraje čerpán nebyl, i když tato možnost není zcela vyloučena, podobně jako výběr poplatku za oprávnění provádět ložiskový průzkum, který by v budoucnu mohl být využit.

Na co se chci ale především zaměřit, je poplatek za znečištění ovzduší provozovatelů malých stacionárních zdrojů. Tento poplatek obec zaveden nemá, ovšem je velmi vhodný k realizaci environmentální politiky, protože jak jsem uvedla v kapitole 4.2.3, správu a výběr poplatku mají v kompetenci obce. Prostřednictvím cenového mechanismu tak mohou motivovat znečišťovatele ke snížení znečištění a získat dodatečný příjem do svého

rozpočtu a posílit environmentální pilíř v rámci udržitelného rozvoje. Kolik by to však obci přineslo do rozpočtu lze jen velmi těžko vyčíslit.

Další rezervu vidím v poplatku za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů. Ten se ve sledovaném období pohyboval ve výši 350 Kč za poplatníka v letech 2009 a 2010, v roce 2011 činil 400 Kč za poplatníka a od loňského roku stoupl na 450 Kč za poplatníka. Dle zákona však může základní složka být až ve výši 250 Kč a částka stanovená na základě skutečných nákladů na provoz systému nakládání s odpady z minulého období až 750 Kč na poplatníka, tedy celkem 1000 Kč. Lanžhot má tedy ještě možnost sazbu zvyšovat. Podobně jako u poplatku za znečišťování ovzduší lze jen těžko vyčíslit, kolik by zvýšení přineslo do rozpočtu, jedním z důvodů je ten, že nevíme, kolika poplatníků by se to v budoucích obdobích týkalo.

Jako velice významný a jeden z nejvhodnějších ekonomických nástrojů environmentální politiky se ukázaly dotace. Využívání dotací k prosazování environmentální politiky je velmi užitečné z toho důvodu, že mají příznivý vliv na hospodaření obce, nezatěžují její rozpočet.

Jelikož jsou dotace nejvhodnějším nástrojem, věnuji jim trochu více prostoru, a to i proto, že tento nástroj patřící do mixu, je aktuálně středem zájmu v obci Lanžhot a zcela jistě bude mít dopad na budoucí hospodaření.

Jak již bylo řečeno, obec ve sledovaném období už nějaké dotace v rámci environmentální politiky využila, což lze hodnotit pozitivně. Toto bych navrhovala praktikovat i nadále. Environmentální pilíř by mohl být posílen v souvislosti se zamýšleným budováním protipovodňové hráze. Tento investiční záměr by mohl být financován prostřednictvím dotace MZe a v navrhovaném mixu by se měl projevit taky. Jedná se o přímou dotaci k podpoře vodního hospodářství – vytváření protipovodňových hrází. Podle vypracovaného projektu má vybudování samotné hráze stát 11 mil. Kč. V souvislosti s tím je potřeba revitalizovat vodní tok tzv. Zavezený járek, na což jsou kalkulovány náklady ve výši 17,5 mil. Kč. Výše dotace se vztahuje na tyto dvě aktivity, tedy ve výši 29 mil. Kč. Dále se počítá s provozními náklady, které bude pravděpodobně město každoročně vynakládat, ty činí 25 tis. Kč za rok. (Interní materiály obce, 2013)

Na tuto investiční aktivitu byl v roce 2007 vypracován již zmíněný projekt, jehož celkové náklady činily 730 tis. Kč a obec na něj čerpala dotaci z Jihomoravského kraje ve výši 500

tis. Kč, dále pak v roce 2008 byly vynaloženy náklady ve výši 160 tis. Kč za účelem zaměření a výkupu pozemků. Dotace měla být čerpána prostřednictvím dodavatele stavby, kterým mělo být Povodí Moravy, s.p. Vše potřebné bylo v podstatě připraveno, dotace měla být čerpána z programu MZe č. 129 120 určeného pro roky 2007 – 2013 s názvem Podpora prevence před povodněmi II a měla pokrýt 100% nákladů. Vlivem politických událostí v obci se však zahájení výstavby posunulo a program byl již uzavřen a nárok na dotaci je tedy již bezpředmětný. Zastupitelstvo města se však již dohodlo, že stavba provedena bude a vyvstává otázka, kde vzít finance nyní. (Interní materiály obce, 2013)

Navrhovala bych proto následující varianty:

- zažádat o dotaci MZe v rámci navazujícího programu Podpora prevence před povodněmi III;
- zažádat o dotaci z dotačních programů Jihomoravského kraje pro letošní rok, který v oblasti životního prostředí nabízí finanční podporu pro stavby protipovodňové ochrany v maximální výši 10 mil. Kč na jednu akci;
- zajistit financování výstavby prostřednictvím přijetí úvěru.

Co se týče první možnosti, dotace by nepokryla veškeré plánované náklady, ale už by byla vyžadována finanční spoluúčast 15 – 20%, obec by tedy musela najít dodatečné prostředky ve výši 4 200 tis. Kč – 5 600 tis. Kč.

V dalším případě, kdy by obdržela 10 mil. Kč, musela by vyčlenit dodatečné prostředky ve výši 18 mil. Kč.

Možností, jakým způsobem by bylo možné toto uskutečnit, vidím hned několik. Mohly by být využity příjmy z prodeje investičního majetku, které např. v roce 2009 dosáhly výše 8 276 tis. Kč a v dalších dvou letech téměř 2 mil. Kč. Dále by se daly použít budoucí výsledky hospodaření, pokud by obec hospodařila podobně dobře jako v letech 2009 – 2011, kdy byly dosaženy kladné výsledky hospodaření postupně ve výši 4 434 tis., 14 038 tis. a 12 627 tis. Kč. K dofinancování by se pak ještě mohly použít přebytky provozních příjmů, případně dodatečný úvěr. Dbát by se mělo na zlaté pravidlo financování, kdy provozní výdaje by měly být pokryty provozními příjmy, což Lanžhot ve sledovaném období taktéž splňoval bez problémů, tudíž předpokládám, že tedy i v budoucnu by přebytky provozních příjmů mohly krýt část výdajů investičních. Tolik tedy k finanční spoluúčasti k dotacím a

než se dostanu ke třetí možné variantě, která by se dala zařadit do mixu, musím ještě zohlednit následné náklady na údržbu protipovodňové hráze.

Na toto se musí najít dodatečné prostředky z vlastního rozpočtu, opět např. z přebytků běžného rozpočtu, z prostředků získaných prodejem majetku apod. Jako možné konkrétní řešení se mi nabízí také použití výnosu z nájmu půdních prostor na střeše obecního úřadu podniku provádějícího monitoring provozu na dálnici, který byl zaveden v minulém roce a který byl stanoven ve výši oněch potřebných 25 tis. Kč ročně.

Kromě využívání dotací jsem uvedla ještě třetí možnost, která do návrhu mixu určitě patří. Takto se můžeme dostat k využívání úvěrů k realizaci environmentální politiky. Pokud by došlo k situaci, že dotace nakonec získána nebude, jako alternativní možnost financování výstavby lze doporučit čerpání úvěru pro tyto potřeby. Na nové úvěry mají možnost lépe dosáhnout obce, které generují kladné výsledky hospodaření. Tuto podmínku Lanžhot ve sledovaném období splňoval. Toto kritérium však nepovažuji za dostatečné, proto bych ji podpořila podrobnější analýzou, provedenou v kap. 6. Zaměřila jsem se na ukazatel dluhové služby, na podíl cizích zdrojů k celkovým aktivům a na stav likvidity obce a teprve nyní mohu rozhodnout, zda je vhodné tuto investiční aktivitu prostřednictvím úvěru krýt. Uvedené ukazatele mohou být samozřejmě doplněny o řadu dalších, většinou se vyžaduje kompletní finanční analýza a mnoho dalších informací, což by si obec měla určitě zpracovat.

Avšak z pohledu obce při samotném uvažování, zda by vůbec o úvěru mohla uvažovat, na základě výsledků těchto tří ukazatelů mohu schválit zařazení používání úvěrů do mixu ekonomických nástrojů v rámci environmentální politiky. Pak už by jen záleželo na konkrétní bance, jaké podmínky a zejména úrokové sazby by pro obec stanovila. Toto je však problematické určit, protože banky zpravidla stanovují úrokové sazby úvěrů pro obce individuálně a především v závislosti na bonitě dlužníka a na aktuální tržní situaci.

Prostřednictvím navržených možností je tedy posílena environmentální dimenze udržitelného rozvoje obce Lanžhot. V mixu by se samozřejmě kromě ekonomických nástrojů mohly objevit i další typy nástrojů, jež jsem zmínila v teoretické části, zejména administrativní a informační, ale to už není předmětem této práce.

7.2 Návrh mixu ekonomických nástrojů environmentální politiky města Hodonín

V případě Hodonína vycházím taktéž z provedené analýzy z předchozích kapitol, ve kterých jsem podobně jako u obce Lanžhot zjistila, že environmentální politika je mírně v pozadí a dokonce v rámci realizace MA21, jejímž jedním z hlavních cílů je dosahovat udržitelného rozvoje, jsou realizovány aktivity zejména z oblasti sociálního pilíře udržitelného rozvoje. Proto bych určitě doporučila environmentální dimenzi více posílit. Přístup k environmentální politice je v zásadě podobný, jako u obce Lanžhot, zejména co se týká obsahu stávajícího mixu ekonomických nástrojů obou obcí.

V rámci environmentální politiky Hodonín ve sledovaném období využíval tyto **daňové nástroje**:

- odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu;
- poplatky za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa;
- poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů;
- poplatky za znečištění ovzduší provozovatelů malých stacionárních zdrojů.

V případě města Hodonín vidíme, že má zaveden i poplatek za znečištění ovzduší, i když v celkovém rozpočtu tvoří spíše zanedbatelnou částku.

V rámci nedaňových nástrojů se objevily pouze příjmy z úhrad dobývacího prostoru a z vydobytých nerostů. Dotace byly čerpány zejména z OPŽP, SFŽP a z fondů Jihomoravského kraje a objevily se i ekonomické nástroje v podobě přímých investic.

Ve sledovaném období obec nevyužívala následující nástroje:

- poplatek za odebrané množství podzemní vody;
- poplatek za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních;
- odvod na jaderný účet;
- odvod za kácení dřevin pro výstavbu;
- poplatek za oprávnění provádět ložiskový průzkum.

Z těchto navrhovaných nástrojů lze opět vyloučit příjmy z odvodů na jaderný účet, neboť Hodonín také nemá na svém katastrálním území úložiště radioaktivních odpadů. Vyloučit můžeme rovněž odvod za kácení dřevin pro výstavbu.

Ani výnos z poplatku za odebrané množství podzemní vody formou dotace z kraje čerpán nebyl, i když tato možnost není zcela vyloučena, podobně jako výběr poplatku za oprávněnou provádět ložiskový průzkum.

Do mixu ekonomických nástrojů pak opět doporučuji zařazovat dotace. V případě nutnosti získat dodatečné prostředky z vlastního rozpočtu má obec Hodonín také získat prostřednictvím příjmů z prodeje investičního majetku, které se např. v letech 2009 – 2011 pohybovaly ve výši 27 453 tis., 24 793 a 9 544 tis. Kč postupně. Dále může tento účel pokrýt z rozpočtových přebytků minulých let a přebytků provozních příjmů. Navíc je zde vidím i možnost případného dofinancování z příjmů z hospodářské činnosti vč. příjmů z portfolia a termínovaných vkladů, kterými obec disponuje. Např. portfolio se mu v roce 2009 zhodnotilo o 191 tis. Kč, v roce 2010 o 3 291 tis. a v roce 2011 o 2 773 tis. Kč.

Pro zařazení do mixu opět v úvahu přichází také využívání úvěrů jakožto ekonomických nástrojů environmentální politiky a rovněž v případě Hodonína navrhuju nejdříve vypočítat a sledovat ukazatele vypočtené v kap. 6. Ukazatel dluhové služby byl poměrně nízký, podíl cizích zdrojů k celkovým aktivům je o něco vyšší, než v případě obce Lanžhot, ale požadované kritérium splňuje a hodnoty se ve všech letech pohybovaly kolem deseti procent. I z hlediska likvidity obec nemá problémy, tudíž i do jejího mixu bych úvěry zařadila.

7.3 Shrnutí navržených opatření

Jak vidíme, obce Lanžhot a Hodonín jsou na tom v oblasti environmentální politiky poměrně podobně. Nejenže využívají téměř stejný mix místních poplatků (i když mírně se lišící v míře využívání), mají možnost využívat dotace, ať už z fondů evropských, národních či krajských. Navíc si obě obce poměrně dobře vedly v hospodaření, kdy ve sledovaném období dosahovaly rozpočtových přebytků, navíc ukazatele dluhové služby, podílu cizích zdrojů k celkovým aktivům a celkové (běžné) likvidity potvrdily kvalitní hospodaření, čehož mohou využít ve prospěch zapojení úvěrů k realizaci environmentální politiky. Na základě zjištěných poznatků mohu tvrdit, že obce nemají příliš mnoho možností k prosazování environmentální politiky, avšak nevidím výrazný rozdíl ve schopnosti jejího

prosazování u malých a větších měst. Fakt je ten, že ve větších městech existuje větší ochota k plánování a realizaci různých akcí, kdy např. Hodonín je členem NSZM ČR, což ho samozřejmě stojí nejen určité úsilí, ale také finanční prostředky.

Pro obec Lanžhot navrhuji doplnění mixu ekonomických nástrojů jeho environmentální politiky o poplatek za znečišťování ovzduší provozovatelů malých stacionárních zdrojů, dodatečné finanční prostředky je možné získat i v rámci poplatku za provoz systému nakládání s odpady, a to i v případě obce Hodonín. U obou obcí také doporučuji využívat dotací, neboť ty se ukázaly jako velmi vhodný nástroj k realizaci environmentální politiky na úrovni obcí. Obě obce jsou navíc schopné financovat aktivity k ochraně životního prostředí prostřednictvím úvěrů, tudíž je do mixu mohou zahrnout rovněž. Nabízí se také ještě nástroj poskytování dotací, které obce prakticky nevyužívaly a na základě analýzy by si to mohly dovolit.

Na závěr bych ještě obcím doporučila určitý postup k vytváření fungující strategie udržitelného rozvoje.

7.4 Postup vytváření strategie vedoucí k udržitelnému rozvoji a k sestavení vhodného mixu

Obce by si měly stanovit určitý postup, jak vytvářet strategie, v rámci kterých budou realizovat environmentální politiku a dosahovat udržitelného rozvoje. V tomto ohledu je Hodonín o něco dál, než Lanžhot, který by se mohl inspirovat. Postup by měl být ucelený a sestavila bych ho částečně po vzoru Hodonína asi takto.

Celkovou strategii by měly tvořit takové aktivity, které musí být v logické návaznosti a jsou základem systému strategického plánování. Nejdříve je potřeba odrazit se od nějaké vize, která je určitou představou budoucnosti a je užitečná k tomu, že motivuje zainteresované strany, aby se dali správným směrem.

Na vizi by se mělo vázat poslání obce, jejímž cílem by mělo být poskytování kvalitních služeb, zvyšování kvality života v obci a respektovat přitom rovnováhu tří dimenzí udržitelného rozvoje a mířit k jejímu dosažení.

K tomu dopomůže analýza, která posoudí současný stav v souvislosti s vizí. Prostřednictvím analýzy zjistíme konkrétní potřeby, které jsou nezbytné k tomu, aby mohla být vize naplněna. Výstupem kvalitní analýzy jsou určité klíčové faktory vedoucí k rozvoji.

S klíčovými faktory potom souvisí priority, které jim odpovídají a na ty se pak obec soustředí a priority ztělensí prostřednictvím indikátorů – vrcholový indikátor Hodonína je spokojenost jeho obyvatel.

Zásadním znakem tohoto ústředního indikátoru musí být to, že si obec musí stanovit reálné cíle, které chce v plánovaném období dosáhnout. Spokojenost obyvatel je však velmi široký pojem, který ovlivňuje více různých faktorů, jako např. nízké šance najít v obci zaměstnání, neuspokojivá bytová situace apod. Proto musí být stanoveny dílčí cíle a tedy dílčí aktivity, které je umožní splnit. Hodonín si např. stanovil dílčí cíle jako zvyšování zaměstnanosti, rozvoj cestovního ruchu.

Způsob naplnění priorit pak popisují programy, jež se dále musí rozpracovat. Programy jsou vlastně takové oblasti, ve kterých se musí podniknout dané kroky. Představují v podstatě souhrn změn potřebných ke splnění vytyčených hodnot. Programy by měly mít střednědobý časový horizont, tedy v rozmezí asi pěti až deseti let.

To, co popisuje konkrétní způsob dosažení cílů programů, je projekt, který obsahuje i alokaci zdrojů, které budou potřeba. Projektem se dosahuje tzv. skoková změna. Do projektové dokumentace patří dokumentace technická, časový harmonogram, případně studie proveditelnosti u takových, které jsou nadmíru důležité.

Velmi důležité je, aby projekty byly podloženy kvalitní analýzou, musí být určeny priority a velice důležitá je také zpětná vazba.

Je dobré si uvědomit, že vždy pracujeme s nějakými omezeními. Obce musí brát v úvahu zejména omezení finančních zdrojů, dále také lidských, časových a informačních. V problematice udržitelného rozvoje existují také limity environmentální.

Zásadní jsou omezení ekonomická, protože obec musí vždy zhodnotit objektivní možnosti městského rozpočtu v jeho objemu, struktuře a časování. Musí tedy vědět, kolik financí se na investice může uvolnit, které investiční akce nepřináší ekonomický efekt a limitují objem budoucích investic a také je potřebné mít finanční zdroje v tom okamžiku, kdy je potřebujeme, jedná se tedy o sledování cash flow. Možnosti rozvoje podnikání na území města.

Setkat se můžeme také s omezeními sociálními, které mají spojitost s kulturou a tradicemi dané obce a jsou dány zejména mírou přijetí strategických změn ze strany občanů.

Všechna uvedená omezení představují konkrétní rizika programů a projektů, která by měla být včas odhalena v průběhu vytváření návrhu a realizace monitorována a vyhodnocována, aby mohla být přijata potřebná opatření k nápravě.

ZÁVĚR

Tuto diplomovou práci jsem zasvětila problematice ekonomických nástrojů environmentální politiky. Zaměřila jsem se na její uplatňování v České republice, konkrétně na úrovni obcí.

V první části této práce jsem se soustředila na teoretické poznatky, jež se k tomuto tématu vážou a vymezila základní pojmy týkající se environmentální politiky. Nejdříve jsem charakterizovala vztah ekonomie a životního prostředí, poté jsem se věnovala jednotlivým druhům nástrojů environmentální politiky v ČR a následně jsem hledala souvislost mezi ekonomickými nástroji environmentální politiky a hospodařením obce, a to prostřednictvím jejich rozpočtů. Prostor byl věnován i pro dopady environmentální politiky na obce ČR a pro teorii udržitelného rozvoje.

V části praktické jsem vyhledávala a analyzovala konkrétní ekonomické nástroje environmentální politiky, které mohou být využity na úrovni obcí. K realizaci environmentální politiky nemají obce příliš mnoho prostoru, ne všechny existující nástroje mohou ovlivňovat. Některé poplatky prostřednictvím cenového mechanismu ovlivňují chování subjektů, ale obce nemají vliv na jeho výši ani výběr, což je poplatek za odebírané množství podzemní vody. Potom existují takové, jejichž výnos plyne do rozpočtu obce, ty ale nemají možnost určit jeho výši, tj. povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních, poplatky za uložení odpadu na skládku, odvod na jaderný účet, roční úhrada z dobývacího prostoru a úhrady z vydobytých nerostů, odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu a poplatky za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa. Potom jsou nástroje takové, jejichž výnos plyne do rozpočtu obce a jejichž sazbu si obec určuje sama v rámci určitého omezení daného zákonem, tj. poplatek za provoz systému nakládání s odpady a poplatek za znečišťování ovzduší provozovatelů malých stacionárních zdrojů. Jako nejlepším ekonomickým nástrojem vhodným k realizaci environmentální politiky obcí se ukázaly dotace. Dotace představují nástroje, které působí ve smyslu finanční podpory. Cílem je podporovat produkci výrobků a služeb majících pozitivní vliv na environmentální, ekonomický nebo sociální pilíř udržitelného rozvoje, a to z toho důvodu, že snižují výrobní náklady těchto výrobků a služeb a zároveň zvyšují jejich množství. Obce mají dále možnost využívat nástrojů typu přímých investic a úvěrů.

Dalším bodem praktické části bylo srovnat ekonomické nástroje environmentální politiky na úrovni dvou vybraných obcí. Pro tento účel jsem si vybrala jedno město malé – Lanžhot, a druhé co do počtu obyvatel přibližně šestkrát větší – Hodonín. Tyto obce používají téměř stejné nástroje k realizaci environmentální politiky, avšak míra zapojení těchto nástrojů se především v rámci nedaňových příjmů a přímých investic poměrně lišila, stejně jako jejich následný vliv na dosahování udržitelného rozvoje.

Na základě předešlých analýz jsem pro obec Lanžhot navrhla doplnění mixu ekonomických nástrojů jeho environmentální politiky o poplatek za znečišťování ovzduší provozovatelů malých stacionárních zdrojů, dodatečné finanční prostředky by mohl získat i v rámci poplatku za provoz systému nakládání s odpady, a to i v případě obce Hodonín, protože ani jedna obec nevybírá poplatek v maximální možné výši dané zákonem. U obou obcí také doporučuji využívat dotací, neboť ty se ukázaly jako velmi vhodný nástroj k realizaci environmentální politiky na úrovni obcí. Obě obce jsou navíc schopné financovat aktivity k ochraně životního prostředí prostřednictvím úvěrů, tudíž je do mixu mohou zahrnout rovněž.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografické publikace:

Císařová, Eliška a Jan Pavel, 2008. Průvodce komunálními rozpočty aneb jak může informovaný občan střežit obecní pokladnu. 1. vyd. Praha: Transparency International, 94 s. ISBN 978-80-87123-06-5.

Kubátová, Květa, 2006. Daňová teorie a politika. 4. aktualiz. vyd. Praha: ASPI, a. s., 279 s. ISBN 80-7357-205-2.

Mezřický, Václav, 2005. Environmentální politika a udržitelný rozvoj. 1. vyd. Praha: Portál, 208 s. ISBN 80-7376-003-8.

Netolický, Martin, 2008. Rozpočty obcí v naší legislativě. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 50 s. ISBN 978-80-7399-340-5.

Obršálová, Ilona a Emil Rudolf, 2005. Environmentální politika: nástroje environmentální politiky. 2. doplněné vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 99 s. ISBN 80-7194-289-8.

PASTUSZKOVÁ, Eliška a Jiří ZICHA, 2012. Economic Instruments Supporting Sustainable Development on the Regional Level in the Czech Republic. In RAMOS, R. A. R., I. STRAUPE a T. PANAGOPOULOS (ed.) *Recent Researches in Environment, Energy Systems and Sustainability*. Proceedings of the 8th WSEAS International Conference on Energy, Environment, Ecosystems and Sustainable Development (EEESD '12). Faro, Portugal, May 2-4, 2012. WSEAS Press, 297 s. ISBN 978-1-61804-088-6. ISSN 227-4359.

Tošovská, Eva et al., 2010. Makroekonomické souvislosti ochrany životního prostředí. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 210 s. ISBN 978-80-7400-308-0.

Stejskal, Jan, 2008. Daňová teorie a politika I. díl. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 71 s. ISBN 978-80-7395-097-2.

Svátková, Slavomíra, 2009. Spotřební a ekologické daně v České republice. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 300 s. ISBN 978-80-7357-443-7.

Šauer, Petr, 2007. Kapitoly z environmentální ekonomie a politiky i pro neekonomy. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Centrum pro otázky životního prostředí, 163 s. ISBN 978-80-87076-06-04.

Internetové zdroje:

BusinessInfo: Oficiální portál pro podnikání a export, 2010. Ekologické daně [online]. [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/ekologicke-dane-3532.html#plyn>.

Česká informační agentura životního prostředí. CENIA: Vztah ekonomie a životního prostředí [online]. ©2012 CENIA [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: [http://www.ekoznacka.cz/___C12571B20041E945.nsf/\\$pid/MZPMSFGSJ8W5](http://www.ekoznacka.cz/___C12571B20041E945.nsf/$pid/MZPMSFGSJ8W5).

Česká informační agentura životního prostředí. CENIA: Politika životního prostředí [online]. ©2012 CENIA [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: [http://www.ekoznacka.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/CENMSFZUTSGE](http://www.ekoznacka.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/CENMSFZUTSGE).

Česká informační agentura životního prostředí. CENIA: Poplatky a daně v ochraně životního prostředí [online]. ©2012 CENIA [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: [http://www.ekoznacka.cz/__C12571B20041E945.nsf/\\$pid/CENMSFV3DEIF](http://www.ekoznacka.cz/__C12571B20041E945.nsf/$pid/CENMSFV3DEIF).

HODONÍN. *Hodonín: Oficiální stránky města* [online]. ©2013 [cit. 2013-05-01]. Dostupné z: <http://www.hodonin.eu/>.

Poplatek za odebrané množství podzemní vody. EAGRI [online]. 2009 [cit. 2013-05-01]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/100053145.html>.

Kategorie a zařazování zdrojů znečištění ovzduší, 2009. Eurochem: Professional Chemistry Guide [online]. [cit. 2013-05-01]. Dostupné z: <http://www.eurochem.cz/index.php?LA=CS&MN=Kategorie+a+za%F8azov%E1n%ED+zdroj%F9+zne%E8i%9A%9Dov%E1n%ED+ovzdu%9A%ED&ProdID=000216066EA1DE860002E8C5&DT=4097&TXTID=2035>

Evropský parlament, 2006. Zdanění energií [online]. [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/tax/article_7324_cs.htm.

LANŽHOT. *Lanžhot: Nejjižnější moravské město* [online]. ©2008-2013 [cit. 2013-05-01]. Dostupné z: <http://www.lanzhot.cz/>

Lešanská, Aneta, 2012. Novela zákona o místních poplatcích. EPRAVO.CZ: Sbíрка zákonů, judikatura, právo [online]. [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/novela-zakona-o-mistnich-poplatcich-86755.html>.

Ministerstvo životního prostředí, 2007. MŽP: Finanční zdroje na ochranu přírody a krajiny. [elektronický dokument]. [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/7B34006A34E95AA3C12572C0003B8D8B/\\$file/brozura_financovani_4.pdf](http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/7B34006A34E95AA3C12572C0003B8D8B/$file/brozura_financovani_4.pdf).

Ministerstvo životního prostředí. MŽP: Environmentální politika a nástroje [online]. ©2008-2012 MŽP. [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/environmentalni_politika_nastroje.

Ministerstvo životního prostředí. MŽP: Poplatky [online]. ©2008-2012 MŽP. [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://www.mzp.cz/cz/poplatky>.

Ministerstvo životního prostředí. MŽP: Dotační programy v ochraně přírody. [online]. ©2008-2012 MŽP. [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/dotacni_programy_ochrane_prirody.

Ministerstvo životního prostředí, 2012. Státní politika životního prostředí České republiky 2012 – 2020 [online]. [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_130108_Statni_politika_zivotního_prostředí/\\$FILE/SP%c5%bdP_2012-20.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_130108_Statni_politika_zivotního_prostředí/$FILE/SP%c5%bdP_2012-20.pdf)

Ministerstvo životního prostředí, Český statistický úřad a CENIA, 2009. Statistická ročenka životního prostředí České republiky 2009 [elektronický dokument]. [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: http://rocenka.cenia.cz/stat_rocenka_2009/index.htm#obsah.

Nergl, Zdeněk, 2013. Odnětí pozemku plnění funkce lesa. Forestry Services [online]. [cit. 2013-04-07]. Dostupné z: <http://www.forestry.cz/uvodni-stranka/poradna/odneti-pozemku-plneni-funkci-lesa>.

Strategie udržitelného rozvoje ČR, 2010. Deník veřejné správy [online]. [cit. 2013-05-01]. Dostupné z: <http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6418327>.

Šťovíček, Milan, 2012. Prohlášení k hlasování Poslanecké sněmovny o zrušení poplatků za znečištění ovzduší. Milanstovicek.cz [online]. [cit. 2013-04-06]. Dostupné z: <http://www.milanstovicek.cz/2012/02/prohlaseni-k-hlasovani-poslanecke-snemovny-o-zruseni-poplatku-za-znecistení-ovzduši/>.

Veřejná ekonomika, 2012. Místní samospráva a nástroje SPŽP [online]. [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://es.convdocs.org/docs/index-12048.html?page=6>

Vynětí ze zemědělského půdního fondu, 2010. EPIS: Ekonomicko-právní informační systém [online]. [cit. 2013-04-07]. Dostupné z: <http://www.epis.cz/vyneti-ze-zemedelskeho-pudniho-fondu>.

Právní předpisy:

ČESKO. Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů

ČESKO. Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů

ČESKO. Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí

ČESKO. Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů

ČESKO. Vyhláška č. 323/2002 Sb., o rozpočtové skladbě

ČESKO. Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních

ČESKO. Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů

ČESKO. Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů

ČESKO. Zákon č. 174/2012, kterým se mění zákon č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

ČESKO. Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší

ČESKO. Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství

ČESKO. Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu

ČESKO. Zákon č. 183/2006 Sb., stavební zákon

ČESKO. Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích

Interní zdroje:

Interní materiály obce Lanžhot

Interní materiály obce Hodonín

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

CENIA	Česká informační agentura životního prostředí
DSO	Dobrovolný svazek obcí
EMAS	Environmentální manažerský systém
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
MA21	Místní Agenda 21
MěÚ	Městský úřad
MZe	Ministerstvo zemědělství
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
NSZM ČR	Národní síť zdravých měst České republiky
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OP ŽP	Operační program Životní prostředí
OSN	Organizace spojených národů
PZM	Projekt Zdravé město
SFDI	Státní fond dopravní infrastruktury
SFŽP	Státní fond životního prostředí
SPŽP	Státní politika životního prostředí
SRUR ČR	Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky
SÚRO	Správa úložišť radioaktivních odpadů
ŽP	Životní prostředí

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Strategická vize udržitelného rozvoje České republiky (Deník veřejné správy, 2010)	37
--	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Ekonomické nástroje založené na cenovém mechanismu a jejich využitelnost k prosazování environmentální politiky na úrovni obcí (vlastní zpracování)	58
Tabulka 2 Ostatní ekonomické nástroje a jejich využitelnost k prosazování environmentální politiky na úrovni obcí (vlastní zpracování).....	59
Tabulka 3 Příjmy, výdaje a financování obce Lanžhot v letech 2009 – 2011 v tis. Kč (Rozpočet a závěrečný účet obce Lanžhot 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování)	61
Tabulka 4 Přehled využívaných ekonomických nástrojů environmentální politiky obce Lanžhot ve sledovaném období v tis. Kč (Rozpočet a závěrečný účet obce Lanžhot 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování, vlastní zpracování)	62
Tabulka 5 Příjmy, výdaje financování obce Hodonín ve sledovaném období v tis. Kč (Rozpočet a závěrečný účet obce Hodonín 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování)	65
Tabulka 6 Přehled využívaných ekonomických nástrojů environmentální politiky obce Hodonín ve sledovaném období v tis. Kč (Rozpočet a závěrečný účet obce Hodonín 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování).....	66
Tabulka 7 Procentuální zastoupení ekonomických nástrojů environmentální politiky v hospodaření srovnávaných obcí a jejich srovnání ve sledovaném období (vlastní zpracování)	69
Tabulka 8 Ukazatel dluhové služby ve sledovaném období (Závěrečný účet a VZZ obce Lanžhot 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování)	70
Tabulka 9 Podíl cizích zdrojů k celkovým aktivům ve sledovaném období (Rozvaha obce Lanžhot 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování)	70
Tabulka 10 Celková likvidita ve sledovaném období (Rozvaha obce Lanžhot 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování).....	71
Tabulka 11 Ukazatel dluhové služby ve sledovaném období (Závěrečný účet a VZZ obce Hodonín 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování)	71
Tabulka 12 Podíl cizích zdrojů k celkovým aktivům ve sledovaném období (Rozvaha obce Hodonín 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování)	72

Tabulka 13 Celková likvidita ve sledovaném období (Rozvaha obce Hodonín 2009, 2010 a 2011, vlastní zpracování).....	72
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

P I Přehled finančních zdrojů pro ochranu přírody a krajiny

PŘÍLOHA P I: PŘEHLED FINANČNÍCH ZDROJŮ PRO OCHRANU PŘÍRODY A KRAJINY

